

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра богослов'я

УДК 272-732.3/.4-558.5-733 С44

СКОРОПАД Артем Сергійович

**СВЯЩЕНИЧЕ ПОКЛИКАННЯ У СВІТЛІ ІІ ВАТИКАНСЬКОГО
СОБОРУ**

Магістерська дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
за освітньо-професійної програми «Богослов'я»
спеціальності 041 «Богослов'я»

Науковий керівник:
Кандидат наук з богослов'я,
викладач кафедри богослов'я
Козак Петро Ярославович

м. Івано-Франківськ
2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Покликання до священства у біблійній перспективі.....	8
1.1. Старозавітне священство. Історична перспектива	8
1.2. Покликання до священства у Новому Завіті	13
1.2.1. Покликання до священства у Посланні до Євреїв.....	15
1.2.2. Теологія священства в Першому соборному посланні апостола Петра та книзі Одкровення	17
1.3. Богослов'я священничого покликання та служіння у I столітті християнства.....	23
РОЗДІЛ 2. Вплив II Ватиканського Собору на плекання священничого покликання.....	34
2.1. Слово Боже у священничому служінні	37
2.1.1. Відповідальність за передачу Слова Божого	41
2.2. Священник – служитель престолу	45
2.3. Священник у Церкві. Декрет Presbyterorum ordinis	54
РОЗДІЛ 3. Практичний вимір рішень II Ватиканського собору на розвиток священничого покликання у Католицькій Церкві	62
3.1. Розпізнавання покликання до священства	62
3.2. Основи формування священничої ідентичності. Організація навчального та формаційного процесів.....	67
3.3.Критерії та норми плекання покликання до священства	77
3.4. Виховання священничого покликання в Українській Греко- Католицькій Церкві.....	83
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

бл. – близько

р. – рік

рр. – роки

С. (с.) – сторінки

св. – святий

ст. – століття

УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква

Р. (р.) – pages («сторінки» англійською мовою)

S. (s.) – strony («сторінки» польською мовою)

ВСТУП

Священниче покликання є однією з центральних тем у християнському богослов'ї та житті Церкви. Воно відображає не лише особисте прагнення людини до служіння Богові, але й загальне розуміння ролі священника у спільноті вірних. Вивчення цієї теми набуває особливого значення у світлі рішень II Ватиканського собору, який став важливою віхою у розвитку сучасного католицького богослов'я та церковного життя.

II Ватиканський собор, проведений у 1962-1965 роках, здійснив глибокий вплив на всі аспекти церковного життя, включаючи священниче покликання. Собор прагнув до оновлення Церкви та її пристосування до сучасних умов, що передбачало переосмислення багатьох аспектів церковної діяльності, включаючи підготовку та роль священників. Декрети і документи, прийняті на Соборі, пропонують нове бачення священничого служіння, яке поєднує традиційні цінності з вимогами сучасного світу.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження даної магістерської роботи є священниче покликання у католицькій Церкві. Цей об'єкт охоплює біблійні, історичні та богословські аспекти священничого покликання, а також його еволюцію під впливом II Ватиканського собору. Дослідження зосереджується на аналізі документів, рішень та впливів цих соборів на формування, плекання і роль священства в сучасному католицизмі.

Предметом дослідження є книги Святого Письма, Документи Другого Ватиканського собору про священниче покликання.

Мета дослідження – дослідити священниче покликання у світлі II Ватиканського собору, враховуючи його вплив на формування і плекання священничого покликання. Для досягнення цієї мети, робота буде поділена на три розділи, кожен з яких розглядає різні аспекти священничого покликання.

Усе це зумовлює постановку наступних **завдань роботи**:

1. Дослідити біблійні основи священичого покликання, аналізуючи ключові тексти Старого і Нового Завітів, що описують природу і функції священника.
2. Проаналізувати документи і рішення II Ватиканського собору, що стосуються священичого покликання, та визначити їх вплив на підготовку, формування і служіння священників у сучасній католицькій Церкві.
3. Оцінити зміни у підходах до священичого покликання після II Ватиканського собору та їх значення для сучасного католицького богослов'я і пастирської практики.
4. Порівняти підходи до священичого покликання в різні історичні періоди та виявити основні тенденції та новації в цій сфері.

Ці завдання допоможуть глибше зрозуміти еволюцію концепції священичого покликання та її значення для життя і місії Церкви.

Методологічна основа роботи.Методологічною основою даної магістерської роботи є комплексний підхід, що включає історико-богословський аналіз, герменевтичний метод та порівняльний аналіз.Історико-богословський аналіз: Цей метод передбачає вивчення історичних документів, рішень соборів, богословських трактатів та інших джерел для розуміння розвитку концепції священичого покликання у різні періоди історії Церкви. Особлива увага приділяється аналізу текстів Тридентійського і II Ватиканського соборів.

Герменевтичний метод: Використовується для інтерпретації біблійних текстів, що стосуються священичого покликання. Герменевтичний підхід дозволяє розкрити глибинні змісти біблійних текстів, враховуючи історичний, культурний і богословський контекст їх виникнення.

Порівняльний аналіз: Цей метод застосовується для порівняння різних підходів до священичого покликання, що сформувалися у різні історичні періоди.

Аналіз церковних документів: Включає детальне вивчення офіційних документів і декретів II Ватиканського собору, таких як «Lumen Gentium» та

«Presbyterorum Ordinis», для визначення їх ролі у формуванні сучасного розуміння священничого покликання.

Наукова новизна. Робота надає глибокий і всебічний аналіз змін, які відбулися в католицькому богослов'ї і пастирській практиці щодо священничого покликання під впливом II Ватиканського собору, включаючи детальний розгляд ключових документів собору. Дослідження здійснює порівняльний аналіз підходів до священничого покликання, сформованих на Тридентійському та II Ватиканському соборах, виявляючи еволюцію і контрастність у вченні Церкви щодо священства. Робота досліджує сучасні тенденції у підготовці та плеканні священних покликань, які виникли після II Ватиканського собору, і оцінює їх вплив на сучасне католицьке життя.

Практичне значення роботи: Висновки та рекомендації, зроблені на основі дослідження, можуть бути використані для вдосконалення навчальних програм у семінаріях та богословських факультетах. Це сприятиме кращій підготовці священників, враховуючи сучасні богословські підходи та пастирські потреби. Результати дослідження можуть бути корисними для розробки пастирських програм, орієнтованих на підтримку і розвиток священних покликань у парафіях та церковних спільнотах. Це може включати нові форми духовного супроводу, семінари та реколекції.

Рекомендації щодо оновлення пастирської діяльності у світлі II Ватиканського собору можуть сприяти більш ефективному служінню священників у сучасному світі, відповідаючи на актуальні виклики та потреби вірних.

Матеріали роботи можуть бути використані для катехизації та освітніх програм серед мирян, допомагаючи глибше розуміти роль і значення священства у Церкві, що сприятиме формуванню позитивного ставлення до священничого покликання.

Окрім того, дослідження може стати основою для програм підтримки священних покликань, зокрема для молоді, яка розглядає можливість

священничого служіння. Це включає розвиток наставництва, духовної опіки та створення сприятливих умов для розпізнавання покликання.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час обговорення результатів підготовки магістерських дипломних робіт на засіданнях кафедри богослов'я та кафедри соціально-гуманітарних дисциплін у 2024-2025 роках.

РОЗДІЛ 1

ПОКЛИКАННЯ ДО СВЯЩЕНСТВА У БІБЛІЙНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

1.1. Старозавітне священство. Історична перспектива

Розглядаючи історію розвитку людських цивілізацій, зазначимо, що поява жерців і жриць у різних стародавніх культурах відбувалася на певному етапі цивілізаційного розвитку, а саме пов'язана з осілістю та розвитком міських культур. У період збиральницької культури та кочового життя не було ні жерців, ні святилищ. Піклування про релігійне життя мандрівних кочових громад (родів, родин) лягало на плечі старійшин окремих родин. У той час у різних культурах релігійність практикувалася в сім'ях, і глава сім'ї відповідав не тільки за теоретичну передачу принципів віри, але й приносив відповідні жертви божествам-охоронцям. Таким чином, можна зробити висновок, що ці люди (глави родин) виконували функції, які на пізнішому етапі розвитку соціальної організації були взяті на себе спеціальними одиницями та групами, відповідальними за догляд за святилищами та виконання призначених обрядів, тобто священниками.¹

Тут виникає питання: чи слід вважати священниками глав сімейних кланів, людей, які виконують певну священнослужительську діяльність? Так, у широкому сенсі. Ні, в інституційному сенсі, тому що це вимагає обряду призначення когось священником якоюсь вищою владою. Лише таким чином священник може стати членом священничого інституту.²

Розглядаючи біблійну історію в контексті висловлених тут зауважень, слід констатувати, що Святе Письмо не знає священства за часів патріархів і

¹ Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

² Джонсон П. Історія євреїв / перекл. з англійської Мокровольського О. Лондон 1987. Київ, 2000. С. 78.

раніше. Богослужіння звершує батько сімейства (Бут. 22; 31:54; 46:1). Релігійність патріархів, що ведуть кочовий спосіб життя, заснована на симбіозі з природою. Жертви, зроблені батьком роду (зазвичай на каменях, що служать первісними вівтарями), мають подячний і благаючий характер: за потомство, безпеку, достаток пасовищ, здоров'я і т. д. Патріархи Авраам, Ісак і Яків, подорожуючи через землями Ханаану з їхніми сім'ями та всіма стадами стикаються з міською цивілізацією з відносно високим ступенем розвитку соціальної організації. У Ханаані вже існували святилища, де місцеве населення поклонялося богам.³

Догляд за цими святинами було покладено на священників. Книга Буття (розділи 12-50) чітко показує, що патріархи охоче здійснювали паломництва до цих святилищ і, ймовірно, користувалися послугами місцевих священників. Таким чином, патріархи, будучи самі неінституційними священниками своїх сімей, використовували службу священників у ханаанських святилищах, де поклонялися Богу, під різними іпостасями: Ель-Рой, Ель-Ельон тощо та під найголовнішою назвою Ель Шаддай (тобто Бог Всемогутній, грец. Пантократор, приписується традицією Ісусу Христу), культ якого був найбільш поширеним. Патріархи будували вівтарі в місцях зустрічі з Богом. Ймовірно, так були засновані перші ізраїльські святилища в Ханаані, в тому числі Бет-Ель, Беер-Шева, Мамбре і Сихем.⁴

Немає ясності щодо історичного походження інституційного священства в Старому Завіті. Книга Виходу пов'язує його заснування з перебуванням ізраїльтян у пустелі після виходу з Єгипту та з Господнім дорученням коліну Леві піклуватися про Скинію Завіту, в якій знаходився Ковчег Завіту. Переносний намет зібрання є першим ізраїльським святилищем, де поклонялися Богові Ягве. Призначені особи з племені Леві (Аарон і його сини) служили і охороняли Скинію.⁵

³Джонсон П. Історія євреїв / перекл. з англійської Мокровольського О. Лондон 1987. Київ, 2000. С. 79.

⁴Kręciński J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Saletensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

⁵Джонсон П. Історія євреїв / перекл. з англійської Мокровольського О. Лондон 1987. Київ, 2000. С. 80.

Коли ізраїльтяни, вийшовши з єгипетського полону і блукаючи по пустелі, завоювали Ханаанську землю (середина XIII ст.), вони знайшли там численні святилища, якими заволоділи і передали левітам. Вони також будували свої святині по всій території від Дана до Беер-Шеви. Централізації богослужіння в Єрусалимському храмі на той час не було. Ковчег Завіту залишився під опікою сім'ї Аарона і був поміщений спочатку в святилище в Шіло, а потім в Єрусалим. Така ситуація з кількома місцями поклоніння, ймовірно, панувала не лише за часів суддів, але й за часів царів, можливо, до народження царя Йосії в Юдеї (бл. 639-609), коли, реалізуючи ідею централізації культу було вирішено, що єдине законне святилище знаходиться в Єрусалимі. Діяльність усіх інших святинь і культових місць тоді була припинена, а їхні священники були призначені для служіння в єдиному «православному» храмі в Єрусалимі.⁶

Наступним важливим етапом став період вавилонського вигнання, якому передувало руйнування Єрусалимського храму. Священство та священники пережили 50 років депортації та відновили своє служіння у відбудованому після повернення з вигнання Храмі. Культові функції покладалися на нащадків Аарона, а інші левіти виконували допоміжні функції. У період Другого Храму кількість священників настільки зросла, що вони не могли заробляти на життя богослужінням і почали займатися іншими професіями. Після знищення Храму римськими військами, за правління Тита, у 70 році нашої ери, священники більше не могли виконувати культову діяльність, але вони все ще зберігали певні привілеї в суспільстві (наприклад, привілей благословення).⁷

Після того, як ізраїльтяни оселилися в землі обітованій, традиція звертатися до Бога з різних життєвих питань, яка існувала під час їхньої подорожі через пустелю, була продовжена. У пустелі вони звернулися до Мойсея, щоб отримати пораду від Бога (Вих. 18:15), тому що він мав привілей прямого контакту з Ним (Вих. 33:7-11; Чис. 12:6-8). Ізраїльські священники у

⁶ Schultz S. The Old Testament speaks, San Francisco, 1997. P.185.

⁷ Szumska D. Stary Testament, Historia zbawienia, Pallottinum, 1980. P. 94.

святилищах у Ханаані взяли на себе функцію «консультування» з Ягве. Однак вони не мали привілею особистого контакту з Богом, а консультувалися з Ним через Ефод, Урім і Тумім.⁸

Книги Старого Заповіту чітко показують, що завданням священників було передавати вчення людям. Книга Второзаконня 33:10 стверджує, що священникам доручено приймати рішення щодо навчання (*mišpatîm*) і інструкції (*tôtôt*). Цю функцію священників порівнюють із повноваженнями інших релігійних і соціальних інституцій: Тора належить священникам, так само як порада належить мудрим, видіння чи слово – пророкам, а вирок – царю (див. Єр. 18:18; Єз 7:26). Закон походить від Бога і довірений священникам, які мають викладати Тору в святилищі. До вавилонського вигнання це робилося в Єрусалимському храмі (Іс. 2:3; Мих. 4:2), і відтоді це все більше і більше асоціювалося з установою синагоги, і, здається, це було все менше і менше відповідальністю священників.⁹

Тора спочатку є практичною інструкцією, рішенням щодо конкретної справи (наприклад, що є чистим, а що нечистим, що є святим, а що не є святим), визначенням правила поведінки, інструкцією, як виконувати кожен акт поклоніння. Ці настанови стосувалися всього людського життя – правил віри та моралі. Цю функцію священника Старого Завіту можна порівняти з функцією вчителя-катехита: передача встановленої системи релігійних принципів, які розглядаються як Боже одкровення, зроблене в минулому (традиція). Отже, йдеться не про пророче об'явлення як пряму поточну передачу Божої волі, а про передачу релігійної традиції, визначеної інституцією.¹⁰

У благословенні Мойсея, зверненому до Леві (Втор. 33:10), приношення жертв згадується як останнє, тобто менш важливе, священиче завдання: «Вони навчають Якова твоїх звичаїв, Ізраїля закону твого; приносять кадило перед тобою, всепалення на жертovníку твоєму».

⁸ Kręciński J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

⁹ Brillet G. Meditations on the Old Testament, New York, 1961. P. 211.

¹⁰ Ланглуа А та ін. Святе Письмо в єврейській культурі / пер. с фр. Борисюк З., Лисюк Н. Київ, 2004. С. 183.

Вважається, що до VIII століття до нашої ери жертвоприношення було зарезервовано для батька родини, глави роду, глави племені або царя (пор. Суд. 6:25-26; 1 Сам. 1:3.4; 2 Цар. 16:12-16).¹¹

У Старому Заповіті священник розглядається не як той хто робить жертвоприношення, а як доглядач храму. Він виконує допоміжну функцію під час принесення жертв: наприклад, у Вих. 24:3-8 (елогістична традиція) головним жертвоприношувачем є не священник, а Мойсей. В інших текстах наголошується, що тварину, принесену в жертву, вбиває сам особа, яка складає жертву (Лев. 1:5; 3:2.8; 4:24.29.33). Проте священник міг принести жертву замість жертвоприношувача, який не перебував у стані ритуальної чистоти. Священники були незамінними в кривавій жертві, яка вважалася найблагороднішою частиною жертвоприношення, оскільки вимагала прямого контакту з жертвником (Лев 17:11-14). Саме священник приносив кров і частини, призначені для спалення і кадіння, на вівтар.¹²

Отже, священник у Старому Заповіті розглядався насамперед як «слуга вівтаря». З плином століть компетентність зростала священники приносили різні жертви. На початку Нового Заповіту, до зруйнування Єрусалимського храму, в юдаїзмі існувало переконання, що жертвоприношення було основною функцією священників.¹³

Етимологія єврейського слова *kohen*, яке найчастіше використовувалося для опису священника, невідома. Здається, це виражає ідею служіння Богу як посередника. Цей термін використовувався для опису як ізраїльських, так і язичницьких священників. Священник був приписаний до певної святині – в будь-якій іншій він не мав обов'язків і привілеїв. Важливо усвідомити, що священство в Старому Заповіті розглядалося не як покликання, а як функція. Ця функція не базувалася на богообраності конкретної людини, а була спадковою – передавалася від батька до сина в родині. Однак, це не відбувалося

¹¹ Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

¹² Anderson B. The living Word of the Old Testament, New York, 1966. P. 305.

¹³ Там само.

автоматично, а існував обряд священичої інвеститури, який називали *millu'îm* – посвячення. Тут йшлося про т. зв обряд посвячення (див. Суд. 17:5-12; Вих. 32:29; 1 Цар. 32:39), що означало передачу влади в руки священника і надання йому права використовувати жертвні дари (див. 1 Сам. 2:13). Проте обряду священичої хіротонії в сучасному розумінні не було. Вважалося, що посвячення священника, тобто його освячення, відбувається через саме здійснення священнослужіння і що він є *qiddēš*, тобто відокремлений від решти людей, а тому освячений.¹⁴

Особиста святість священника була відомою передусім з точки зору ритуальної чистоти, яка дещо відрізняється від того, що ми розуміємо сьогодні. Однак у Старому Завіті не бракує текстів (особливо пророчих), які засуджують рутину священників у виконанні літургійної діяльності, їхню недбалість у пізнанні Бога та Його Закону, а також у навчанні народу. Подібні порушення оцінювалися як недоліки та недбалість щодо особистої святості священників.

1.2.Покликання до священства у Новому Завіті

Новий Завіт дає нам раннє християнське вчення про священство. Це досить складно. З одного боку, ми маємо запис канонічних Євангелій, які є христоцентричною катехизою про спасительну подію Ісуса Христа, включаючи Його підхід до священства. З іншого боку, в листах Нового Завіту ми знаходимо іншу, також христоцентричну, катехизу про Ісуса Христа, Бога і людину, який є єдиним і правдивим посередником і священником Нового Завіту. Крім того, в Діяннях Апостолів, а також у пастирських посланнях та в Одкровенні св. Івана Богослова, існують систематичні повідомлення від натхненних авторів про наступні священнослужіння ранньої Церкви.¹⁵

¹⁴ Kręciđło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

¹⁵ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 101.

Послання Євангелія позначене чіткою дистанцією від інституту священства в Старому Завіті, особливо від влади єврейських священників, оскільки саме воля представників синадріону та фарисеїв призвела до смертного вироку для Ісуса. Представники цих єврейських груп також переслідували молоду християнську громаду. Незважаючи на негативні конотації, пов'язані з єврейським священством, Новий Завіт залишив нам чітке вчення про християнське священство як посаду апостольського походження, виражену в різних служіннях, і чия природа та форма пристосовувалися до різних ситуацій Церкви в конкретному часі.¹⁶

Під час своєї публічної діяльності Ісус часто критикував релігійний формалізм єврейських священників. Його смерть має священниче і жертвне значення для християн, але в ній не було нічого від єврейського священства. Ісус помер не в ритуально чистому середовищі, а поза межами священного міста Єрусалиму. Його смерть стала наслідком судового вироку, підтвердженого єврейським синадріоном, царем Іродом і римським прокурором Пилатом, а спосіб страти був ганебним для єврея – смерть на хресті, як це було передбачено для раба, убитого серед звичайних злочинців. Нарешті, сама смерть Ісуса була актом прокляття, а не ритуальним освяченням (Втор. 21:22; Гал. 3:13).¹⁷

Тому ні в Євангеліях, ні в Діяннях Апостолів Ісусу Христу ніколи не приписувалося священничого титулу. «Ні особа Ісуса, ні Його служіння, ні Його смерть не відповідали давнім поняттям священства. Оскільки священство належало колінові Леві і передавалося спадково, Ісус, який належав до покоління Юди, не був священником згідно з Мойсеєвим законом. Ніколи протягом свого земного життя Ісус не претендував на те, щоб бути кохеном або

¹⁶Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

¹⁷Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 102.

виконувати будь-які функції священника. Його служіння не було священним, а передусім було більш пророчого характеру»¹⁸.

Однак Новий Завіт ототожнює Христа з чистою жертвою, принесеною під час жертвоприношення всього єврейського народу, завдяки якому Ізраїль шукав єдності з Богом. Тому опис смерті Ісуса тлумачиться в Новому Завіті в жертвних термінах. Розповідь про Таємну вечерю, поєднуючи поняття «кров» і «заповіт», вказує на явний зв'язок із жертвою завіту (Вих. 24:6-8). Саму смерть Ісуса описують євангелісти з явним посиланням на жертву непорочного пасхального агнця. Павло зазначив, що «Христос був принесений у жертву як наша Пасха» (1 Кор. 5:7), принесений як первоплід (Рим. 3:25) і як жертва, прийнята Богом (Еф. 5:2).¹⁹

1.2.1. Покликання до священства у Посланні до Євреїв

Вершиною теології священства Христа в Новому Завіті, безперечно, є Послання до євреїв, автор якого чітко вказав на зв'язок між Христом-жертвою та Христом-священником, первосвященником, функцією, яку він завжди виконував.

Автор Послання до Євреїв показує, що Христос втілювався, щоб стати милосердним і вірним первосвященником перед Богом, який заступається за гріхи народу (Євр. 2:17); через Свою жертву на хресті Христос став причиною спасіння для віруючих: «І хоч був Сином, навчився з того, що витерпів, значення послуху, і, ставши досконалим, спричинився до вічного спасіння всім, які йому слухняні» (Євр. 5:8-9).²⁰

¹⁸ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 103.

¹⁹ Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

²⁰ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 104-105.

Своєю жертвою Ісус Христос став причиною спасіння і був проголошений первосвященником, але не як єврейський ритуальний священник, а по-новому. Христос є новим первосвященником, тому що він гідний віри як Син Божий (Євр. 3:1-6), Він завжди вірний Богові (Євр. 3:7; 4:14), завжди відчуває співчуття до людей.²¹

Христос, визначений автором Послання до євреїв як священник і первосвященник, вказує на центральну тему цього послання: проблему наближення до Бога. Як можна вступити в стосунки з Богом і мати будь-яке релігійне життя, яке вважається справжнім? Автор Послання до Євреїв відповідає: щоб наблизитися до Бога, ми повинні по-справжньому поклонятися Богові, а правдивого поклоніння Богові немає без священника, гідного такої честі. Хоча Ісус не походив із роду єврейських священників, з дому Леві, він виконав дві основні риси священника Єдиного Бога:

- він був угодний Богу, а отже, забезпечував контакт з Богом,
- через втілення справді з'єднався з народом, якого представляв перед Богом.²²

Розмірковуючи над Святим Письмом у світлі страждань і воскресіння Ісуса Христа, автор Послання до Євреїв дійшов висновку, що єврейське священство знайшло своє сповнення в особі Ісуса, тому він вказав на взаємозв'язок подібності та спадкоємності між Аароном та Ісусом Христом. Вказується також на інакшість цього священства, яке в багатьох моментах призводить до розриву згаданої безперервності та переходу на новий, вищий рівень: спасіння і вічного життя з Богом. Ісус Христос, покликаний Богом бути священником, як Аарон (Євр. 5:4-5), зрештою виконав своє священство, як Мелхиседек (Буття 14:18-20; Євр. 7:1-3). На відміну від усіх єврейських священників, Христос, маючи повну людськість (за винятком гріха), став

²¹ Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

²² Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 107.

вічним, святим і досконалим священником після свого воскресіння (Євр. 7, 26 - 28).

1.2.2. Теологія священства в Першому соборному посланні апостола Петра та книзі Одкровення

Окрім Послання до євреїв, ще два новозавітні писання застосовують термін «священник» до християнської реальності: 1 Пет. 2:1-10 та Книга Одкровення. Богословська доктрина згаданих творів базується на старозавітних текстах і євангельських подіях. Проте є цікава відмінність у виборі ключових текстів Старого Завіту. Тоді як Послання до Євреїв походить від фрагмента, що міститься у Псалмі 110 [109], який стосується царя Ізраїлю, 1 Пет. базуються на Божій обітниці, що міститься у Вих. 19:6 і звернена до всього народу Божого.²³

1 Пет. 2:1-10, ймовірно, є частиною катехизи хрещення (пор. 1 Пет. 1:3,23; 2:2). Серед біблістів існують різні думки щодо здійснення оголошення з Вих. 19:6 про те, що ізраїльтяни будуть царством священників і святим народом, наприклад, Елізабет Шюслер Фіоренца, звертаючи увагу на умовний спосіб Божого твердження, дійшла висновку, що ідеал виражений в цьому ніколи не став реальністю.²⁴

Однак Альберт Ванхойє заявив, що старозавітні докази більш чітко підтверджують тезу про те, що обітниця з Вих. 19:6 буде виконана в месіанські часи. Ми також знаходимо дві протилежні думки в єврейській традиції. Дехто зазначає, що деякі тексти дають змогу зрозуміти, що Божа обітниця вже виповнилася: усі ізраїльтяни певним чином є священниками Бога. Однак інші тексти стверджують протилежний зміст: нечутливість Ізраїлю стала

²³ Freedman D. Eerdmans Dictionary of the Bible / asociate editors Myers A., managing editor Beck A, Cambrige 2000. P. 124.

²⁴ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 111.

перешкодою для здійснення цієї обітниці Божої, тому її виконання слід очікувати лише в месіанські часи.²⁵

Перше послання апостола Петра використовує не єврейський текст Вих. 19:6, а грецьку версію LXX, де єврейський вислів *mamleket kohanim* («царство священників») перекладається як βασιλειον ιεράτευμα («царське священство»). Замість ієреїς («священники») тут маємо ієράτευμα (однина), що етимологічно можна перекласти як певну вимірювану реальність стосовно сакральної функції, священничого тіла, священничої діяльності. Порівнюючи 1 Пет. 2:9 з текстом Вих. 19:6 у версії LXX, ми помічаємо, що Божя обітниця у Вих. 19:6 була зумовлена поведінкою Божого народу: виконання оголошення залежало від чутливості людей та їх вірність завіту з Богом. На жаль, Ізраїль ніколи не дотримувався своїх зобов'язань (Вих. 19:8), за що їм дорікав пророк Осія, як людям, що порушили заповіт з Богом (Ос. 1:9); Однак Бог не порушив свого завіту з людьми, навпаки, він оголосив про зміну ситуації (Ос. 2:25), а сповнення цього пророцтва було озвучено Петром у 1 Пет. 2:9 – сповненням Божих сповіщень є віра з боку людей, яка дозволить віруючим виконувати священну функцію Божого служіння і таким чином вступати на Боже служіння як священники Божі. Основою священства є не якісь людські заслуги, навпаки – людська слабкість більше не створює перешкоди для участі у ньому.²⁶

Якщо єдиною умовою виконання Божих обітниць є віра з боку людей, то змінюється і адресат Божих обітниць. З цього моменту, згідно з Книгою Виходу, священниче служіння Богу було закріплено вже не виключно за Ізраїлем. Обітниця участі у священстві Божому здійснюється завдяки вірі в Бога також для язичників, які прийдуть до Христа і увірують у Нього. Після подій Втілення та Воскресіння більше немає місця для протистояння між Ізраїлем та язичницькими народами (Іс. 49:6; 56:7; Мр. 11:17), але між віруючими та невіруючими в Бога (1 Пет. 1: 14; 4:3).²⁷

²⁵ Kittel G. Theological dictionary of the New Testament. Volume II. Michigan, 1995. P. 175.

²⁶ Kręciński J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

²⁷ Kittel G. Theological dictionary of the New Testament. Volume II. Michigan, 1995. P. 178.

Альберт Ванхойє вказує на те, що Мартін Лютер і багато інших після нього, наприклад, лютеранський бібліст Джон Холл Елліотт, посилалися на текст 1 Пет. 2:1-10 як на базовий текст для підтримки ідеї проти офіційного священства в Католицькій Церкві і стверджували, що всі християни є священниками з повними правами і всі мають однакову владу щодо слова Божого і Таїнств. Альберт Ванхойє критикував обидві ці позиції, особливо посилаючись на думку Джона Холла Елліота. Ванхойє частково погоджується з Елліоттом, коли він стверджує, що термін *ἐκκλησία* має корпоративний сенс («нова громада, свята й обрана Богом, і кваліфікація, надана цій новій, обраній спільноті, є колективною та корпоративною. У цьому значенні вони вживаються в 1 Пет. 2:4-10, а сам контекст 1 Пет. 2:4-10 чітко вказує на соціальний аспект (1 Пет. 2:9: «рід», «народ», «люди»; 1 Пет. 2:5: «будівля»)).²⁸

Однак, згідно з Альбертом Ванхойє, Петро, говорячи таким чином, чітко показав, що він не розглядає віруючих як осіб, поставлених пліч-о-пліч у відповідному місці, кожен з яких може бути священником сам по собі, а що він розглядав віруючих як осіб, пов'язаних таким чином, що разом утворюють єдиний священничий організм. Умовою участі в такому священстві є інтеграція в розбудову спільноти та включення в тіло. Однак віруючий, який відкинув би вищезгадану умову і хотів би піти до Бога в індивідуальний спосіб, таким чином виключає себе з спільноти християнського священства.²⁹

Ідея священства, яке здійснюється індивідуально, за власний рахунок, незалежно від тіла Церкви, абсолютно не є частиною богословської перспективи Петра. Відповідно до 1 Пет. 2:1-10, молитва і священнича жертва ніколи не можуть виконуватися окремо, але їх важливість полягає в їхній спільності. Віра як духовна умова для представлення молитов і жертв перед Богом робить спільноту прийнятою Богом як «духовну будівлю», засновану в Христі, бо немає іншого святого місця для зустрічі з Богом. Проте для

²⁸ Freedman D. Eerdmans Dictionary of the Bible / associate editors Myers A., managing editor Beck A, Cambridge 2000. P. 137.

²⁹ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 112-113.

виконання вищезазначеної умови не обов'язково фізично перебувати серед християнської громади, оскільки самотній християнин, гідний цього імені, є духовно з'єднаним із Церквою і тому повноцінно бере участь у спільному священстві. Проте текст 1 Пет. 2:1-10 не говорить нічого конкретного про рівність усіх у священстві, тому існування священничої ієрархії в Церкві не суперечить ідеї Петра про *ιεράτευμα*.³⁰

У самому кінці свого послання Петро чітко свідчить про існування священства в Церкві апостольських часів, коли він говорить про священничий сан: «Тож пресвітерів з-поміж вас закликаю, я - сам теж пресвітер і свідок мук Христових і співучасник слави, що має об'явитись: Пасіте довірене вам Боже стадо, доглядаючи за ним не примусово, а добровільно, по-божому; не для лихого зиску, а доброхіть, і не як пануючі над вибраними, але будучи зразком для стада. І як з'явиться архипастир, отримаєте нев'янущий вінець слави. Так само ви, молоді, коріться старшим. А всі ви вдягніться в покірливість одного супроти одного, Бог бо гордим противиться, а покірливим дає благодать. (1 Пет. 5:1-5).³¹

Термін *πρεσβύτερος* у I столітті не був поняттям на кореспонденції священників – у своєму первісному значенні він просто означав «найстарший», у грецькомовних єврейських громадах його використовували для передачі значення єврейського *zaqen*, для позначення членів ради, призначених керувати громадою. Ця рада зазвичай формувалася з найстарших людей громади, тому *πρεσβύτερος* означає «старійшина». Від єврейських громад цей термін перейшов до юдео-християнських громад і став власною назвою посади рукоположення в Християнській Церкві.³²

Коли в євангеліях, цей термін стосується ситуації за часів Ісуса, євангелісти не надають йому священничого значення, а надають йому загального значення «найстарший» (Лк. 15:25, Ів. 8:9), кілька разів це означає

³⁰ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 114.

³¹ Геллей Г. Біблійний довідник Геллея / пер. Фесенко М., ред. Zubovich M. Торонто, 1991. С. 291.

³² Bauer W., Arndt W. F., Gingrich F. W. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature*. Chicago, 1958. P. 253.

учителів попередніх поколінь (Мр. 7:3), і, перш за все, це технічний термін, що вказує на «старійшин народу». Термін *πρεσβύτερος* в Діяннях, окрім свого єврейського значення, також використовується для опису церковних посад.³³

Як зазначає Ванхойє, єдиним письмом Нового Завіту, в якому йдеться про християнське священство (1 Пет. 2:1-10) і християнських священників (1 Пет. 5:1-4) одночасно у двох фрагментах, є Перше послання апостола Петра. Але ці два тексти не мають прямого відношення один до одного, Петро не згадує пресвітерів, коли визначає Церкву як «священне тіло», і з іншого боку, він не посилається на священство, коли звертається до християнських пресвітерів, які також не є названий Петром *ιερείς* («священники»). Тому в Першому листі св. Петро не йдеться про безпосередній зв'язок між спільним священством Церкви та служінням священників. Відсутність будь-якого натяку на священників у 1 Пет. 2:4-5 також показує, що священство Церкви не ґрунтується на служінні священників, а ґрунтується виключно на Ісусі Христі.³⁴

1 Пет 2, 4-5 особливо наголошує на посередництві Христа: щоб бути з'єднаними у священничому тілі Церкви, християни повинні триматися Христа і лише через Нього вони можуть приносити Богові власні жертви. Проте посада священників на думку Петра, це виконання самої місії Христа, тому Петро наголошує, що християнський священник повинен розуміти і відчувати, як сам Христос, щоб вести християн до Бога. Отже, церковні посади є на службі спільного священства, а не навпаки.³⁵

Подібно до 1 Пет. 2: 1-10, Одкровення також посилається на Божу обітницю, що міститься у Вих. 19:6. У тексті Одкровення його автор тричі називає християн терміном *ιερεύς* («священник»). Значення цього терміну в книзі Одкровення збігається зі значенням у Виході, тобто воно стосується насамперед стану царської божественності, тому пов'язує царську гідність із священничою гідністю і цим завершує новозавітне вчення про священство. Текст

³³ Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

³⁴ Там само.

³⁵ Peace R.V. Conversion in the New Testament. Paul and the Twelve. Michigan, 1999. P. 256.

з Одкр. 1:6: «і зробив нас царством священників Богові й Отцеві своєму, - йому слава і влада на віки вічні! Амінь», якому передуює згадка про царство, поміщається в контекст христологічної доксології, яка в Христі вказує на мету християнського царювання та буття священниками.³⁶

Другий фрагмент Одкр. 5:9-10 – це пісня чотирьох живих істот і двадцяти чотирьох старійшин, які пильнують перед престолом Бога на небі: «І співають пісню нову, говорячи: «Достойний ти взяти книгу і розкрити печаті її; бо ти був заколений, і викупив Богові кров'ю своєю з кожного племені і язика і люду і народности; і зробив їх царством священників Богу нашому; і царствуватимуть на землі». Це частина більш повного небесного видіння з Одкр. 4:5. Текст Об'явлення 5:10 практично повторює текст Об'явлення 1:6. Це є ще одним підтвердженням царства і священства вірних, чий зв'язок з Агнцем, який бере запечатану книгу з рук сидячого на престолі більш ніж очевидний (Одкр. 5:7).³⁷

Третій фрагмент Одкр. 20:6: «Блаженний і святий, хто одержує частку у воскресінні першому: над такими друга смерть не має влади, але будуть священниками Бога і Христа і царюватимуть з ним тисячу років» все ще пов'язує тему християнського священства до царювання християн, отриманого через їхні стосунки з Ісусом Христом. Це священство і царство християн є привілеєм для віруючих у Христа в часи таємничого тисячоліття, коли т.зв. перше воскресіння праведних.³⁸

Писання Нового Завіту показують, що під час написання та редагування окремих книг Нового Завіту відбулася зміна християнського розуміння культу та священства по відношенню до того, що було в Старому Завіті. На перший план вийшла спасительна подія Ісуса Христа – єдиної жертви і єдиного посередника між Богом і людьми. Проте всі ритуальні дії та священничі церемонії відійшли на другий план. У Новому Завіті священник у повному розумінні цього слова – це лише Той, Хто дає життя – Ісус Христос. Отже,

³⁶ Peace R.V. Conversion in the New Testament. Paul and the Twelve. Michigan, 1999. P. 269.

³⁷ Kręciński J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Saletensia_5-31-54.pdf (дата звернення: 22.03.2024).

³⁸ Olszewski D. Dzieje chrześcijaństwa w zarysie. Kraków, 1996. S. 141.

священство в Церкві від апостольських часів не мало на меті святкувати церемонії, а змінювати реальне людське життя через відкриття на Божу дію.

1.3. Богослов'я священничого покликання та служіння у I столітті християнства

Теологія Нового Завіту чітко вказує на Ісуса Христа як єдиного посередника, або священника, між Богом і людьми. Тому постає питання, як перші три покоління християн розуміли саме священство, присутнє в Церкві першого століття, і як тоді розуміли окремі чини. Як вказує 1 Пет. 2:4-5, священство Церкви не ґрунтується на служінні людей (апостолів, пресвітерів чи єпископів), але його єдиною та винятковою основою є сам Ісус Христос. Щоб з'єднатися з Богом і об'єднатися в одному священничому тілі Церкви, усі християни повинні приступати до Голови, Ісуса Христа, і лише тоді можуть приносити Богові власні жертви.³⁹

«Як відокремлення Церкви від юдаїзму, так і її відхід від язичницьких релігій чітко позначені очевидною відсутністю будь-якого церковного звернення до священничої термінології для визначення її власних внутрішніх структур. Отже, немає християнського священства єврейського чи язичницького типу, але є служіння Христу в Його Церкві та вірність Христу. Специфічні функції церковних посад уже не мають типу священничого посередництва, яке здійснювалося в усіх інших стародавніх культурах.⁴⁰

Імена лідерів християнських Церков у ранній Церкві використовувалися: вже в 30-45 роках, тобто в той час, коли доктрина священства Христа ще не була розроблена, хоча функції християнських служителів відрізнялися від функцій єврейських чи язичницьких священників, отже, не було ідеї визначення служителів. Першими функціями християнських служителів були

³⁹ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 116.

⁴⁰ Peace R.V. Conversion in the New Testament. Paul and the Twelve. Michigan, 1999. P. 271.

споріднені види діяльності з проповідуванням Євангелія та здійсненням духовної влади над вірними християнами. Згадані вище функції жодним чином не репрезентували священничу діяльність, відому з юдаїзму чи зі світу стародавніх язичницьких релігій того часу.⁴¹

Усі посади ранньої Церкви християни першого століття розглядали як харизматичне служіння в спільноті віруючих. Зразком усього служіння в Церкві був лише Ісус Христос, посланий Богом як слуга (Євр. 3:1 і далі; 13:20; 1 Пет. 2:25). Саме Христос обрав і призначив Своїх учнів і служителів (Дії 20:24; Рим. 1:5; Еф. 4:11-14) і дав їм дари, необхідні для такого служіння. Тим, хто дарував дари та координував їх у Церкві, є Святий Дух (1 Кор. 12-13), продовжуючи місію Ісуса в особах Його наступних учнів і служителів (1 Кор. 12:28-29; Еф. 4:11). На додаток до вищезазначених характеристик харизматичного служіння Христу та громаді, усі ранньохристиянські (I ст.) служби чи церковні служби ще не були постійною церковною інституцією, але вони існували лише в період становлення церковної організації.⁴²

Найважливішою церковною посадою, зануреною від початку в служіння самого Христа, була служба Дванадцятьох – дванадцяти (Мк. 3:13-14; Мт. 10:1,5; 11:1; 20:17; 26:14-20). Вони були особисто обрані Христом перед пасхальними подіями, брали участь у Його місії і продовжували це служіння після Христового Вознесіння. Таким чином, дванадцять були залежними від служіння Ісуса і були включені в нього з самого початку, але вони також поширили цю місію служіння на інші міні-теорії, сучасні їм або наступні.⁴³

Дванадцять були гарантами неперервності між місією самого передпасхального і післяпасхального Христа, свідками Воскреслого Христа, а також засновниками та провідниками як помісних Церков, так і всієї Вселенської Церкви.⁴⁴

⁴¹ Cunningham P. A. Jewish Apostle to the Gentiles. Paul as He Saw Himself. Connecticut, 1986. P. 263.

⁴² Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 117.

⁴³ Olszewski D. Dzieje chrześcijaństwa w zarysie. Krakow, 1996. S. 142.

⁴⁴ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 118.

Чин Дванадцятьох за часів ранньої Церкви полягав передусім у проголошенні та навчанні євангельської вістки та в практичному управлінні церквами. Влада Дванадцятьох, яка походила від прямого обрання цих апостолів самим Христом, дуже допомогла в цій діяльності, і тому їхня церковна влада також реалізувалася як така, що походить від Христа та в ім'я Христа. Авторитет влади (вчення), який нав'язували дванадцять, відповідав послуху християн як їхньому авторитету, так і вченню.⁴⁵

Тому більшість сучасних дослідників ранньої Церкви чітко відрізняють дванадцятьох від інших апостолів, оскільки лише перші мали дві прерогативи, які не передавалися жодним наступникам: лише дванадцять були безпосередніми свідками пасхальних подій і лише вони були першими посланими апостолами. Христос заснував Церкву. Серед Дванадцятьох Петро займав особливе місце (Мт. 4:18-19), промовець Дванадцятьох (Мт. 15:15), наділений владою зв'язувати й розв'язувати (Мт. 16:17-19), примат якого визнавався в ранній Церкві (Мт. 16:13-20; Лк. 22:31-34; Ів. 21:15-19).⁴⁶

У той час як Дванадцять, згідно з призначенням Ісуса, були гарантами безперервності проповідкування Ісуса до і після Пасхи та Його особистих місіонерами, які проголошували новину про Воскреслого Христа, апостоли були перш за все особистими місіонерами, які проголошували новину про Воскреслого Христа. Таким чином, поняття апостольства мало видатне євангелізаційне значення, і після воскресіння Ісуса Христа воно стало основною структурою навіть по відношенню до інституту Дванадцятьох.⁴⁷

Біблійні дослідники зазначають, що сам термін «апостол» зустрічається в Новому Завіті 79 разів, з яких лише Лука та Павло вживають його 68 разів. Отже, бути апостолом Христа не було юдейським правом делегування, що вже неодноразово було продемонстровано дослідниками. Перехід церковного управління від інституту Дванадцятьох до чину апостолів, чітко засвідчений у

⁴⁵ Bauer W., Arndt W. F., Gingrich F. W. A Greck-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature. Chicago, 1958. P. 271.

⁴⁶ Джонсон П. Історія євреїв / перекл. з англійської О. Мокровського. Київ, 2000. С. 83.

⁴⁷ Olszewski D. Dzieje chrześcijaństwa w zarysie. Krakow, 1996. S. 150.

писаннях Луки та Павла, відбувся в чотири етапи. У перші двадцять років існування Церкви термін «апостол» позначав групу дванадцятьох, які були безпосередньо послані Христом і визнані такими християнськими спільнотами після вознесіння Христа. Ось чому Лука не називає, наприклад, Павла апостолом, а в Діяннях апостолів він залишає це звання лише для групи Дванадцятьох. Так само Павло застосовує цей титул лише до Дванадцятьох (1 Кор. 15:5-7; Гал. 1:17-19). Проте символічна та колегіальна функція Дванадцятьох збагачується новою цінністю після воскресіння Христа: тепер Дванадцять або апостоли є тими, хто гарантує, що Христос є Ісусом із Назарету (Дії 1:21-22).⁴⁸

Другий, явно новий, етап формування Нового Завіту та розвиток концепції апостольства відбувся на початку 40-х років, коли Якова, брата Івана, було вбито (Дії 12:2), а група дванадцятьох була розпорошена (Дії 12:19), і велика група язичників, навернених у християнство, почала прибувати до Церкви (Дії 10-11).⁴⁹

Потім Церква відійшла від структури дванадцяти з юдейськими рисами – типовою для юдео-християн, і поступово інститут дванадцяти замінив інститут апостолів – типовий для етнохристиян. З середини 13-го розділу в Діяннях Апостолів згадуються вже не дванадцять, а апостоли. Павла та Варнаву навіть двічі називають апостолами (Дії 14:4,14). Подібно до того, як дванадцять були послані самим Ісусом, так тепер Павло відчуває себе посланим не громадою, а Святим Духом (Дії 13:1-4, 9; 16:6-7; 20:22), а своїм апостольським служінням вже те саме, що й до служби Дванадцятьох: проповідання Євангелія та воскреслого Ісуса, заснування та керівництво та піклування про нові церковні громади (Дії 13:16; 14:9-12,23; 20:17-35). Цей перехід від символічної та колегіальної функції Дванадцятьох до місіонерської функції – особиста

⁴⁸ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 117.

⁴⁹ Bauer W., Arndt W. F., Gingrich F. W. A Greck-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature. Chicago, 1958. P. 282.

природа апостолів також дуже чітко вказана в Посланнях Павла (Гал. 1, 1,11-12, 15-19; 2:8; 1 Кор. 1,1; 9:1-2; 11:7-11; Еф. 1:1.⁵⁰

Послання Павла демонструють тематичний паралелізм між структурою: юдеї – Дванадцять – Петро та структурою: язичники – апостоли – Павло (наприклад, Гал. 2:7-9 і 1 Кор. 1:12; 9:5; 1 Кор. 15:5 і Гал 1:18; Гал 2:11-14).⁵¹

Наступним етапом розвитку апостольства є, нарешті, поширення поняття «апостол» на інших служителів Церкви, співробітників Павла в справі євангелізації язичників, названих самим Павлом апостолами: Аполлос (1 Кор. 1:12; 3:8-9; 4:9), Варнава (Гал. 2:1, 9:13; пор. Дії 14:14), Андроник і Юній (Рим. 16:7; жіноче ім'я Юнія підтверджено ранніми авторами та Церквою).⁵²

Останнім, четвертим етапом у розвитку поняття апостольства в Новому Завіті є те, що цей термін також почав означати «засновники Церкви» або «послані» з однієї Церкви в іншу (2 Кор. 8:23; Фил. 2:25). У цьому сенсі термін «апостол» також був включений у Павлові списки церковних харизм. Отже, на завершальному етапі діяльності посланий Павло, який мав місію проповідувати Євангеліє, засновувати помісні церкви, дав розпорядження щодо норм християнського життя членам заснованих громад. Тому апостол перестав означати одного з Дванадцятьох у сенсі гаранта безперервності в перед- і післяпасхальній проповіді Ісуса, а лише особистого свідчення Ісуса Христа.⁵³

Книга Діянй Апостолів 6:1-6 говорить про уряд семи, заснований Дванадцятьма, який мав вирішити проблему напруженості у щоденному розподілі продовольства та екстреної допомоги між грекомовними юдео-християнами Єрусалиму (так званими елліністами) і палестинськими юдео-християни, що розмовляють арамейською мовою (тут звані євреї).⁵⁴

⁵⁰ Hawthorne G. F., Martin R. P. Dictionary of Paul and His Letters. Leicester, 1993. P. 316.

⁵¹ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 118.

⁵² Hawthorne G. F., Martin R. P. Dictionary of Paul and His Letters. Leicester, 1993. P. 321.

⁵³ Bauer W., Arndt W. F., Gingrich F. W. A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature. Chicago, 1958. P. 289.

⁵⁴ Hawthorne G. F., Martin R. P. Dictionary of Paul and His Letters. Leicester, 1993. P. 325.

Деякі дослідники вважають, що служба дияконів була природним продовженням посади семи, тоді як більшість стверджує, що немає жодної точки дотику, а отже, послідовності чи безперервності між урядом семи та служінням дияконів. Нова посада була заснована молитвою Дванадцятьох і покладанням рук на кандидатів (Дії 6:6).⁵⁵

Лука ніде не називає посаду семи «дияконів», більше того, цей термін взагалі не зустрічається в Діяннях апостолів, хоча їхня діяльність згадується як *διακονία ἢ καθημερινή* – «щоденна дияконія» (Дії 6:1) і вживанням виразу *διακονεῖν τραπέζαις* – «сервірування столів» (Дії 6:2). Їх роль, окрім безпосереднього розподілу їжі, також включала проповідкування та хрещення (Дії 6:8-10; 8:4-13, 26-40). Існує також гіпотеза, що уряд семи був створена з ініціативи елліністів в Єрусалимі і з часом стала початком місії грекомовній єврейській діаспорі. Можливо, Лука в Діяннях Апостолів використовував цю традицію, щоб вказати на єдність самого чину семи та його підпорядкування рішенням Дванадцятьох.⁵⁶

У Новому Завіті іменник *πρεσβύτερος* згадується 65 разів. Це не завжди означало лише старійшин християнської громади, а й старійшин єврейського Синедріону. Ранньохристиянське використання функції священників, безсумнівно, стосувалося системи синагог та посади священників у юдаїзмі того часу. Християнські священники були присутні як в єрусалимській громаді (Дії 11:30; 15:2-3; 21:18), так і в юдео-християнській громаді діаспори (Дії 14:23; 20:17; Тита 1:5; 1 Пет. 5:1). Пресвітери були посадою, що походить від системи синагог, хоча цікаво, що Павло у своїх хронологічно перших посланнях взагалі не згадує посаду пресвітерів. Священники виконували функцію головування місцевих християнських громад і нагляду за віровченням і моральністю громад. Вони були інституцією, яка досить швидко набула

⁵⁵ Мензіс В.В. Розуміння часів Христа / перекл. з англійської Ф. К. Смольчук. Торонто, 1991. С. 92.

⁵⁶ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 120-121.

поширення в християнстві, так що пізніші громади Павла, вже знають цей уряд в пастирських листах.⁵⁷

Священники цих громад були представлені як моральний авторитет християн на основі моделі батька родини, вони головували на християнських зібраннях і відігравали роль викладання віри (Тит. 1:5; 1 Тим. 4:14; 5:17). В юдео-християнських громадах пресвітери описані, наприклад, у 1 Пет. 5:1-5, де вони керували християнськими громадами, захищали апостольські традиції від загроз лжеучень і піклувалися про релігійну ревність довірених їм осіб і, можливо, вони також служили скарбниками християнських громад.⁵⁸

Термін ἐπίσκοπος, який досить рідко зустрічається в Новому Завіті (4 рази), у значенні влади, яку здійснює єпископ, згадується рівно двічі та вказує на функцію головування громади (Дії 1:20; 1 Тим. 3:1). Однак термін ἐπίσκοπος використовується для опису особи, яка виконує цю функцію, яка з'являється 5 разів у Новому Завіті (1 Пет. 2:25; Фил. 1:1; Дії 20:28; Тита 1:7; 1 Тим. 3:2).⁵⁹

У текстах Нового Заповіту функція єпископа а часто збігається з функцією священника, наприклад, у Діях 20:17-28 священники Ефеса пізніше названі єпископами; у Тит. 1:5-7 Тит має призначити священників у кожному місті, але функції цих священників одразу визначаються як функції єпископа. Ймовірно, у цих випадках подвійну появу терміну можна пояснити наступним чином: термін «священник» означав статус або гідність, а термін ἐπίσκοπος вказував на функцію (1 Пет. 5:2). В інших випадках, здається, термін ἐπίσκοπος означав керівника пресвітерів (1 Тим. 3:1-7), який можливо циклічно обирався на певний термін (1 Тим. 5:17). Однак мінлива термінологія та відсутність більшого інтересу авторів Нового Завіту до опису функції єпископа не дозволяють чітко формулювати це питання.⁶⁰

⁵⁷ Dale B. M. Hellenism Dichotomy: Toward a Social History of the Question / Paul and the Judaism // Paul beyond the Judaism/ Hellenism Divide / упоряд. Т. Endberg-Pedersen. London, 2001. С. 29.

⁵⁸ Мензіс В.В. Розуміння часів Христа / перекл. з англійської Ф. К. Смольчук. Торонто, 1991. С. 94-95.

⁵⁹ Bauer W., Arndt W. F., Gingrich F. W. A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature. Chicago, 1958. P. 291.

⁶⁰ Cunningham P. A. Jewish Apostle to the Gentiles. Paul as He Saw Himself. Connecticut, 1986. P. 226.

Можна з упевненістю сказати, що ἐπίσκοπος був терміном для позначення функції глави християнської громади. Все інше є результатом різних теологічних та історичних підходів. Священники (ἐπίσκοποι) були встановлені як посада самими апостолами (наприклад, Дії 14:23) або представниками цих апостолів (Тит. 1:5) через жест покладання рук (1 Тим. 4:14; 5:22; 2 Тим. 1:66) вони мали харизматичну силу (1 Кор. 12:28) божественного походження (Дії 20:28), вони були покликані тимчасово керувати християнськими спільнотами та тимчасово навчати в цій спільноті (1 Тим. 3:2-5; 5:17; Тит. 1:7-9)⁶¹.

Термін «пророк» (προφήτης) з'являється майже 200 разів у Новому Завіті, але часто стосується старозавітних пророків або будь-кого, хто говорив від імені Бога. Пророками в розумінні християнської служби були б ті, хто виконував конкретну громадську службу, усвідомлював приналежність до месіанської спільноти, всередині якої сприймав виконану службу як дар Святого Духа. Тому служіння християнських пророків було месіанського та харизматичного типу (Дії 2:16-18; 1 Кор. 11:4, 12:7-10; 14: 2-5; 31:39-40). Дар пророцтва був літургійною функцією, часто наставницького характеру, визнаною апостолами та окремими християнськими спільнотами, і спрямованою на розбудову братів і сестер у вірі. Функція пророків була досить швидко інституціоналізована в ранньому християнстві (Дії 11:27-28; 21:9-11; 13:1-3). Завдання пророка в громаді полягало в тому, щоб її наставляти, втішати, будувати у вірі, передавати знання і таємниці, все в контексті християнського богослужіння (1 Кор. 14:2-3,23-31).⁶²

Термін «учитель» (διδάσκαλος) з'являється 59 разів у Новому Завіті, але стосовно християнських служителів є лише 4 фрагменти, які вказують на конкретну посаду раннього християнства (Дії 13:1; 1 Кор. 12:28; Еф. 4:11). Посада вчителя в перших громадах була пов'язана з функцією пророка

⁶¹ Dale B. M. *Hellenism Dichotomy: Toward a Social History of the Question / Paul and the Judaism // Paul beyond the Judaism/ Hellenism Divide* / уряд. T. Endberg-Pedersen. London, 2001. С. 35.

⁶² Kasprzak D. *Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 122.

(Дії 13:1-3), і як функція вона була систематичним доповненням до спонтанного навчання пророків. Ймовірно, вчителі викладали і перекладали Святе Письмо в дусі рабинаіншими словами, пояснюючи передусім послання Ісуса Христа і, у світлі Його діяльності, значення Старого Завіту.⁶³

Однак термін «євангелист» (εὐαγγελιστής) з'являється лише тричі в Новому Завіті (Дії 21:8; Еф. 4:11; 2 Тим. 4:5). Вони були особисто покликані воскреслим Христом бути проповідниками воскресіння та свідками Христа. Однак важко сказати, чи це була радше посада, аніж певна індивідуальна харизматична діяльність, призначена для конкретних людей.⁶⁴

Термін «пастир» (ποιμήν) є досить широким поняттям, він зустрічається 18 разів у Новому Завіті, переважно в Євангеліях, і вказує на харизматичну функцію провідника християнської спільноти, який співпрацює та підтримує апостольську роботу (Еф. 4: 11; 1 Кор. 9:7; 1 Пет.)⁶⁵

Грецький термін κυβέρνησις означає в Новому Завіті (1 Кор. 12:28) функцію керівництва, наказу, керівництва в значенні ранньохристиянської служби. Він з'являється поруч із подібним поняттям προϊστάμενος («президент»), що позначає особу з харизматичним даром адміністративного керівництва спільнотою вірних (Рим. 12:8; 1 Сол. 5:12). Обидва вищезазначені терміни стосувалися лідера громади, чиї завдання полягали не в проповідуванні слова Божого, а в тому, щоб вести спільноту в труднощах, лагідно скеровуючи та наставляючи вірних.⁶⁶

Отже, жоден із новозавітних текстів не присвоює титул священника ні апостолам, ні іншим християнським служителям, але, з іншого боку, доктринальний розвиток у самому Новому Завіті чітко вказує шлях до розуміння священства в Церкві. На думку Альберта Ванхойє, відсутність такого священничого титулу означає, що на початку становлення священничого сану в

⁶³ Dale B. M. Hellenism Dichotomy: Toward a Social History of the Question / Paul and the Judaism // Paul beyond the Judaism/ Hellenism Divide / у поряд. Т. Endberg-Pedersen. London, 2001. С. 37-38.

⁶⁴ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 124.

⁶⁵ Валько В. Первісне християнство. Львів : Місіонер, 1997. С. 68.

⁶⁶ Soards M. L. The Speeches in Acts. Their Content, Context, and Concerns. Kentucky, 1994. P. 86.

Церкві згадані служби християнських служителів не розумілися як продовження єврейського священства. Однак немає недоліку в красномовних текстах Нового Завіту щодо християнського священства, які показують, що на початку формування християнських громад не було негайного прийняття священицьких титулів для служителів, але, перш за все, існував розвиток священичої христології і нарис священичої еклезіології.⁶⁷

Таким чином, Новий Заповіт засвідчує, що в первісному християнстві відбулася зміна в розумінні культу і священства. На перший план вийшли не стільки ритуальні дії та церемонії єврейських священників, скільки особа Ісуса Христа, жертви і посередника Нового Завіту, який дає життя. Тому священство в Церкві – це не святкування церемоній, а зміна справжнього життя через відкриття віруючого на дію Святого Духа та спонування до Божої любові.⁶⁸

Новий Заповіт також засвідчує існування різних форм керівництва в християнській спільноті. Переважна більшість із них, за винятком самого чину Дванадцятьох і, опосередковано, чину апостолів, були апостольського походження та пристосовані до конкретної форми діяльності в конкретних спільнотах. Усі чини ранньохристиянських служителів співпрацювали з установою самих апостолів у роботі євангелізації та керівництва християнськими громадами першого століття. Деякі з цих функцій були названі назвами, інші були описані конкретними функціями, які виконуються в церквах. Якщо ми спробуємо узагальнити всі ці чини, то вони загалом (за винятком чину Дванадцятьох) належали до апостольського встановлення, тому кожен із християнських священнослужителів не був незалежним, але мав бути постійно вірним вченню та керівництву апостолів в Церкві.

Обряд призначення служителів у ранній Церкві найчастіше був жестом покладання рук. З одного боку, це означало походження даного чину від апостольської влади, а з іншого боку, це вказувало на те, що як чин, заснований апостолами, він не існував автономно, а залежав від апостольської влади.

⁶⁷ Liddell H. Scott R. A Greek-English Lexicon. Oxford, 1925. P. 152.

⁶⁸ Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 126.

Нарешті, ці служіння були засновані для євангелізації та управління християнськими громадами.

Функції ранніх християнських служителів також характеризувались певним пневматологічним динамізмом, який харизматично визначав як служителів, так і інших вірних ранньої Церкви. Наприкінці першого та на початку другого століття християнства з цих харизматичних спільнот поступово виник уряд церковного служіння, «до якого, однак, допускаються лише ретельно відібрані члени Церкви, які через передачу уряду, отримати особливу, міцну харизму. Інші харизми відходять на другий план.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ІІ ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ НА ПЛЕКАННЯ СВЯЩЕНИЧОГО ПОКЛИКАННЯ

В одному церковному Тілі не всі члени виконують однакову функцію. Господь Ісус, будучи його головою, сакраментально вибирає деяких вірних виконувати служіння, засноване на глибшій участі в Його функціях як Пророка, Священника і Царя, і мати в Церкві повноваження і харизми, відповідні для виконання цього служіння. Тому Христос, посланий Отцем, благословив і послав апостолів, давши їм духовну здатність і священну силу передати своє послання і місію своїм наступникам – єпископам. Вони, у свою чергу, потім передають священникам участь у цьому служінні через свячення, завдяки чому вони стають співавторами єпископів на нижчому рівні, тобто пресвітеріаті. Таким чином, як висловлювалися отці Другого Ватиканського Собору, «священники [...] через свячення та місію, отримані від єпископів, призначені служити Христу, Учителю, Священнику і Царю, в Чиєму служінні вони беруть участь, і завдяки йому Церква тут, на землі, постійно розбудовується як народ Божий, Тіло Христове і храм Святого Духа».⁶⁹

Тому рукоположення походять безпосередньо від самого Ісуса Христа. Крім того, свячення не уділяються виключно з метою виконання культової, молитовної чи сакраментальної функції. Вони набувають ширшого значення, яке Отці Собору хотіли підкреслити. На власному рівні вони посилаються на все служіння Ісуса Христа, який прийшов спасти всіх людей. Свою місію він довірив апостолам, єпископам, священникам – кожному на тому рівні, який йому відповідав. Священники в сопричасті з єпископом користуються своєю владою не лише за проповідальницею та престолом, але й коли авторитетно

⁶⁹ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 19.

проповідують Євангеліє та підтримують єпископів в управлінні народом Божим, ведучи його дорогами, визначеними Святим Духом.⁷⁰

Священник також виконує служіння Христа, щоб актуалізувати Його роботу в Церкві та у світі. Звичайно, діяльність священника спрямована передусім на зібрання вірних до Євхаристійної Жертви, під час якої в ім'я Христа і з усією Церквою включається в безкровну жертву Христа. Жертву, в якій вірні духовно жертвують собою, сповнюючи своє універсальне священство, яке виростає з Таїнства Хрещення. У такий спосіб зберігається різниця не лише за ступенем, але й за змістом між службовим священством і священством хрещення.⁷¹

Хоча Другий Ватиканський Собор рішуче наголошував на важливості спільного священства всіх вірних, він нічого не відняв зі священничого служіння висвячених на священників. Більш того, Він підніс священство, поширивши безпосередньо на кожну дію, спрямовану на спасіння вірних. Подібно до того, як собор надав більш точне пояснення ефективності єпископської хіротонії, він також показав силу та обсяг свячення, доступного священникам. Все життя священника ставиться в перспективу виконаної місії, а отже, входить в перспективу спасіння.⁷²

Доктрина службового священства, яка була закладена Другим Ватиканським Собором, завжди була присутня в Церкві. Тридентський Собор засудив тих, хто заперечував, що «свячення [...] є справді та виразно таїнством, встановленим Христом Господом».⁷³ Більше того, Собор зв'язно пояснив, що оскільки Христос встановив нову видиму жертву, нове священство також необхідне в Новому Завіті. Ісус Христос поставив своїх апостолів священниками в сані єпископів, коли під час Таємної вечері наказав їм: «Це робіть на мій спомин», а після свого воскресіння дав їм владу прощати гріхи. Це служіння, яке ми справедливо називаємо апостольським, оскільки воно

⁷⁰ Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Місіонер, 2011. С. 120.

⁷¹ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 20

⁷² Nagy St. Teologia powołania kapłańskiego, «*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*» 25 (1979) z. 2, S.6.

⁷³ Congar Y. Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ. P.: Beauchesne, 1984. P. 83.

почалося з того, що Христос покликав і послав апостолів, і, по суті, подібне до їхнього служіння, триватиме до славетного приходу Христа.⁷⁴

Церква визнає канонічними послання св. Павла до Тимотея, в якому апостол нагадує про вічну благодать рукопокладання, отриману його учнем через жест покладання рук. У святих отців Церкви: Григорія Нісського, Йоана Золотоустого, Кирила Олександрійського, Амвросія, Августина та багатьох інших можна знайти розвинене вчення в цьому питанні. Вони твердо підтверджують, що одного разу отримані свячення не можуть бути ні в кого відібрані, ні повторні, тому що вони є основою, на якій піднімається Церква, і силою, якою вона будується.⁷⁵

У своїй атаці на Римську церкву Лютер насамперед націлився на офіційне священство Папи, єпископів і священників, оскільки він знав, що як тільки ця єдина основа буде знищена, все інше впаде без будь-яких серйозних проблем.⁷⁶

Слухаючи висловлювання Церкви про священство, не тільки не можна сумніватися в його принциповій важливості, але потрібно також смиренно визнавати його велич і гідність і говорити про нього таким чином.

Другий Ватиканський Собор хотів, щоб пошана до священства була зрозуміла у всій її повноті, тобто включала безпосередньо місію та апостольство, і щоб її розуміли так, як цього хоче Євангеліє, тобто як служіння. Однак нічого нового в цьому немає. Священство завжди служило людям. Монахи та священники заклали основи Європи. Середньовічні жебрацькі ордени та релігійні конгрегації, що виникли пізніше, призначені для всебічного апостольства, що охоплює всі сфери життя та діяльності людини. Йдеться лише про вдосконалення, пристосування, очищення та інтенсифікацію того, що належить до суті священничого служіння, показаного в Ісусі Христі, Первосвященнику. Ідеал священника сьогодні не применшується – він довершеніший, красивіший і привабливіший, а тому актуальніший. Треба

⁷⁴ Nagy St. Teologia powołania kapłańskiego, «Roczniki Teologiczno-Kanoniczne» 25 (1979) z. 2, S.8.

⁷⁵ Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 125.

⁷⁶ Congar Y. Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ. P.: Beauchesne, 1984. P. 85.

говорити про це словами і прикладом. Високий ідеал священника, теологічно обміркований з вірою, у його внутрішньому та містичному блиску, у його вимозі чистоти й жертвності, буде також найнадійнішою основою для нових покликань, які беруться з ентузіазмом і ревністю, а їх ніколи не буває забагато. Простори апостольства завжди залишаються нескінченними. Поль Клодель справедливо зауважив, що молоді люди женуться за задоволеннями, але врешті-решт обирають героїзм.⁷⁷

2.1. Слово Боже у священничому служінні

Сьогодні, понад півстоліття після Другого Ватиканського Собору, ми можемо чітко бачити, наскільки пророчими виявилися починання Отців Собору, коли вони підготували документи, спрямовані на *aggiornamento* в Церкві. Післясоборні роки часто були відзначені плутаниною, неправильним наголосом і двозначністю у сприйнятті соборових повчань і розпоряджень. Проте з часом післясоборова «буря» поступово зникає і благотворна атмосфера світла, порядку та миру сприяє відновленню життя в Тілі Христовому.⁷⁸

Джерелом віднови Церкви є передусім живе Боже Слово, дієвістю якого ми, поза сумнівом, завдячуємо Святому Духові. Як у Солуні багато століть тому, так і сьогодні вічне Євангеліє Христа досягає Церкви, «була не тільки у слові, але й у силі і в Дусі Святим та в повнім переконанні» (1 Сол. 1:5). Вірність цьому Євангелію є найкращим способом, яким Церква може відповісти на невимовне Боже милосердя. Сам Триєдиний Бог вводить людей у нове життя. Як стверджує св Павло, Отець є джерелом усякої спокутної та об'єднуючої любові; Ісус Христос, який є досконалим образом Бога, виявляє цю любов цілковитою жертвою Свого людського серця; Святий Дух, вогонь і

⁷⁷ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 21-22.

⁷⁸ Nagy St. Teologia powołania kapłańskiego, «*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*» 25 (1979) z. 2, S.9.

помазання, передає дар, який Бог робить, кожному, хто бажає його прийняти (Рим. 5:5-10; 2 Кор. 13:13).⁷⁹

Спасительна дія Триєдиного Бога і жива відповідь на неї в житті Церкви вказують на специфіку і вимоги душпастирського служіння. Постійне оновлення Церкви дає душпастирському служінню нові натхнення та стимулює його нагальними вимогами, які воно відкриває та звільняє. Серед різноманітних видів діяльності та проявів служіння Церкви, якщо вона хоче мати реальний вплив на світ, має здійснюватися на основі відновленого переконання, що тільки Євангеліє є «силою Божою для спасіння для кожного віруючого» (Рим. 1:16). Апостоли можуть використовувати різні засоби, щоб сіяти і вирощувати, але тільки Бог, який об'являється і потужно діє через Євангеліє, може «зростити» (1 Кор. 3:7). У світлі цього принципу св. Августин зазначає, що віра, яка спасає, народжується зі святої науки Слова Божого, живиться ним, оберігає і зміцнює його.⁸⁰

Тому для виконання своєї місії розбудови Церкви віруючий, який займається апостольською діяльністю, бере на себе такі завдання:

- особиста посвята слову Божому;
- вірне проповідування слова Божого;
- визнання слова Божого як єдиного автентичного зв'язку любові та єдності в Церкві.⁸¹

Ці три аспекти посилення на Слово Боже завжди належали до самої природи християнського служіння. Крім того, здається, що сьогодні вони мають особливий резонанс у Церкві, відновленій Другим Ватиканським Собором.⁸²

Слово Євангелія – це «насіння», яке має надзвичайну силу. Це сила, яка не тільки віддаляє нас від смерті та знищення, але Боже Слово дає «дух і

⁷⁹ Congar Y. Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ. P.: Beauchesne, 1984. P. 92.

⁸⁰ Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 140.

⁸¹ O'zóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 23.

⁸² Pesch O. H. Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte. Würzburg: Echter Verlag, 1993. S. 126.

життя» (Йо. 6:63). Коли це насіння падає на родючий ґрунт серця, оживленого вірою, воно пускає коріння і росте аж до жнив, тобто досягнення повного вираження влади, що міститься в ньому. Однак у цьому зростанні немає нічого автоматичного. Навпаки, об'явлене Слово, яке виражає думку і волю Бога, постає перед слухачем як людиною, обдарованою мисленням і бажанням. Тому віруюча людина, як людина розумна, має свідомо засвоювати Божу думку через вдячну любов, формуючи відповідні переконання. Ця щира й пильна віра починає процес, який має стати постійним. Оскільки Божі думки перевершують просту людську думку, як небо перевершує землю (Іс. 55:9), Слово, яке передає людям Божі думки, є джерелом постійної течії, де зростає подібність до Втіленого Слова, яке є досконалим образом Бога.⁸³

Сама Церква постала через цей процес зростання. Залишаючись мужньо вірною словам Об'явлення, наречена Христа, спонукана своєю великою любов'ю до Бога, милостиво дала змогу проникнути в глибокі таємниці об'явлення і отримати з нього необхідні наслідки для людського життя. Перефразовуючи слова св. Вікентія Лерінського, можна сказати, що «хоч догмат і послідовність в правді завжди залишаються незмінними, відбулося справжнє зростання розуміння Божого Слова».⁸⁴

Розвиток, що відбувається в Церкві, рух від об'явленого слова до святої доктрини, також пояснює появу певних «турбулентностей» у навчанні про «святую доктрину», якою Аквінський починає свою монументальну лекцію з богослов'я в *Summa theologiae*. Подібно до апостола Павла, кожен правдивий апостол повинен мати можливість похвалитися: «Отже, читаючи ці слова, ви можете переконатися, що я розумію таємницю Христа» (Еф. 3:4).⁸⁵

Цей особистий розвиток вимагає як інтелектуального вивчення, так і молитви та роздумів. У, безсумнівно, одній з найкрасивіших статей *Summa Theologiae* св. Тома пояснює, що справжня християнська мудрість – це не чисте

⁸³ Pesch O. H. *Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte*. Würzburg: Echter Verlag, 1993. S. 127-128.

⁸⁴ Nagy St. *Teologia powołania kapłańskiego, «Roczniki Teologiczno-Kanoniczne»* 25 (1979) z. 2, S.11.

⁸⁵ Congar Y. *Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ*. P.: Beauchesne, 1984. P. 98.

спекулятивне знання, а досвідчене розуміння, оживлене любов'ю (*scientia cum amore*). Посилаючись у своєму поясненні на таємницю Слова Божого в Трійці Учитель Церкви пояснює, що це «не будь-яке слово, але Слово, яке дихає любов'ю»⁸⁶. Тому саме Слово Боже, через те, чим воно є саме по собі, є зразком живої віри для християнина. Подібно до того, як Боже Слово неможливо зрозуміти без Святого Духа, який є любов'ю, так і правдиве християнське пізнання Божих таємниць не тільки освітлює думку, але й справляє відповідні їй дії.⁸⁷

Ідеал особистісного зростання в розумінні Божого Слова не є міражем. Перший Ватиканський Собор у своєму вченні про Боже Об'явлення і віру звернув увагу на реальність цього розвитку та його важливість: «Розум, просвітлений вірою, старанно, побожно і помірковано, завдяки Божому дару, набуває певного і дуже плідного розуміння таємниць»⁸⁸. Повністю усвідомлюючи, що цей особистий розвиток не тільки можливий, але й обов'язковий для служителя Євангелія, св. Павло рішуче заохочував Тимотея бути «добрим слугою Христа Ісуса, живленого словами віри та доброї науки» (1 Тим. 4:6).⁸⁹

Апостоли завжди цілковито і наполегливо «віддавали себе» Божому слову (1 Тим. 4:15). Це актуальне завдання, особливо в сучасній ситуації, коли пастирєві часто доводиться зустрічатися з освіченими і духовно розвиненими людьми. Вже святий Павло підкреслив, що існує тісний і належний зв'язок між духовним зобов'язанням пастиря та відповіддю віри з боку ввіреної йому отари (Рим. 1:11–12). Ця взаємодія взаємної участі та натхнення була підкреслена в документі Третього Синоду Єпископів 1971 року про священиче служіння: «Священник, виконуючи своє служіння, просвічується і зміцнюється дією Церкви та прикладом вірних»⁹⁰.

⁸⁶ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 24.

⁸⁷ Pesch O. H. Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte. Würzburg: Echter Verlag, 1993. S. 131.

⁸⁸ Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 143.

⁸⁹ Pierskała R. Słowo Boże dla dzieci, Adaptacja lekcjonarza do Mszy św. z udziałem dzieci. Opole, 1996. S. 83.

⁹⁰ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 24.

Роль, яка справедливо довіряється мирянам у літургії, інтерес до Біблії в молитовних та апостольських групах, розвиток форм молитви, які об'єднують священників і мирян у спільному роздумі над Словом Божим – усе це вимагає, щоб сучасний пастух послідовно уподібнювався Непотіану, учневі св. Єроніма, який «зробив своє серце живою бібліотекою слова Божого».⁹¹

2.1.1. Відповідальність за передачу Слова Божого

Відданість Слову Божому ніколи не може бути лише особистою справою в житті служителя. Оскільки він був обраний Богом служити Церкві і був призначений Богом для виконання цього завдання, він взяв на себе серйозну відповідальність цілісно охороняти, пояснювати та передавати Боже об'явлення. Як проповідник, призначений Богом, він ніколи не може применшити зміст Божого послання, не може його змінити чи маніпулювати ним. Цей обов'язок, без визнання будь-якої невірності, зобов'язує його *semper et pro semper*.⁹²

Необхідність вірно оберігати Боже слово завжди була важливим обов'язком Божого народу. Тора Ізраїлю, узагальнена у щоденному сповіданні віри – шема Ізраель (Втор. 6:4-9; 11:13-21) – покладає на народ Божий серйозне завдання слухати (шема) слово Божого. Бог, який охороняє його (шамар) і виконує його (асак). Це завдання несло в собі особливу відповідальність, становлячи першочерговий обов'язок вчителів, пророків і священників Ізраїлю. Про необхідність цілковитої вірності Слову Божому говорить Слуга Ягве, який сповіщений у книзі пророка Ісаї і є зразком усього пророцтва: «Господь Бог дав мені язик учнів, щоб я підтримував моїм словом знесилоного. Щоранку будить він, будить моє вухо, щоб я, як учень, слухав» (Іс. 50, 4).⁹³

⁹¹ Pesch O. H. Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte. Würzburg: Echter Verlag, 1993. S. 140.

⁹² Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 161.

⁹³ Congar Y. Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ. P.: Beauchesne, 1984. P. 95.

Ісус, досконалий Слуга Ягве, був тим, хто виконав це завдання до кінця. Визначаючи Його як «Апостола і Первосвященника нашого віросповідання» (Євр. 3:1), автор Послання до Євреїв підкреслює вічну вірність Ісуса слову і волі Отця.

Словом «вірний», лист резюмує постійну турботу Сина Божого про те, щоб у своєму вченні повністю відобразити кожне слово і кожну обітницю Бога. Святий Павло висловлює це занепокоєння так: Бо Син Божий, Ісус Христос, що його ми вам проповідували – я, Сильван і Тимотей, – не був «Так» і «Ні»; в ньому лише «Так» було. Скільки бо обітниць Божих у ньому – «Так», і тому через нього «Амінь» Богові на славу через нас. (2 Кор. 1:19-20). Кожного разу, коли Ісус промовляв слово Свого Отця, відкрите в Торі, Він був вірним значенню цього слова, відкидаючи всі фальшиві та поверхневі тлумачення, щоб повністю відкрити все, що Бог мав намір сказати (Мт. 5:17-18).⁹⁴

Також, справжнє вчення викликало ворожість книжників і фарисеїв, і коли Його вірність слову Отця привела Його до смерті, Він вірно зберіг відповідальність за Свою пророчу місію проповідування Слова Божого, без спотворень і без мовчання: «Хто, отже, порушить одну з оцих найменших заповідей і навчить інших так робити, той буде найменшим у Небеснім Царстві» (Мт. 5:18). Сказавши це, Ісус із відданості Божому слову також звернувся до вчителів із застереженням: «. А хто виконає їх і навчить, той буде великим у Небеснім Царстві. Кажу бо вам, що коли ви своєю праведністю не перевищите книжників та фарисеїв, не ввійдете в Царство Небесне» (Мт 5:19).⁹⁵

Тому не дивно, що св. Павло, як учитель народів, поширює цей наголос Ісуса на тих, хто виконує служіння проповідування Євангелія: «Відкинувши ложну соромливість, ми не поводимося лукаво, ані не викривлюємо слово Боже, але, проповідуючи явно правду, поручаємо самих себе кожному людському сумлінню перед Богом. (2 Кор. 4:2). Апостол вказує на відповідальність і вірність як на перший обов'язок служителя, який передає

⁹⁴ Ožóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 26.

⁹⁵ Pesch O. H. Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte. Würzburg: Echter Verlag, 1993. S. 142.

людям слово Боже. Він попереджає, що всяке проповідування і навчання буде випробувано вогнем суворого суду (1 Кор. 3:11-15). Тим, хто вірний Євангелії, буде відплачено; ті, хто його спотворив, побачать, що їхня апостольська праця була марною.⁹⁶

Святий Павло дуже точно пояснює вимоги цієї вірності. Він не задовольняється хиткими і загальними посиленнями на «Євангеліє», до «слова Божого», до «основи, якою є Ісус Христос», але він часто повторює, що послання, яке має бути збережене недоторканим, автентично виражене у священній доктрині, переданій у вченні, адресованому до окремих нових церков. Він називає це вчення парадозом – у цьому випадку йдеться про цілісне послання Ісуса, передане апостолами та правильно витлумачене – за сприяння Святого Духа – Церквою.⁹⁷

Апостол двічі зазначає, що також отримав науку від учителів Церкви щодо двох істотних елементів віри, а саме – Євхаристії та Воскресіння Ісуса (1 Кор. 11:23; 15:31). Оскільки цього парадозу навчали кожного наверненого і оскільки він завжди стосувався одних і тих самих істотних речей (Гал. 1:6-9), св. Павло вважає samozrozumiałim, що це універсальне і незмінне вчення, і як таке воно становить спадщину кожної помісної Церкви. Тому, пишучи до Церкви в Колоссах, яку він не заснував і не відвідував, Павло заохочує вірних залишатися вірними всьому, чого вони навчилися від Епафраса, засновника їхньої громади: «Як, отже, ви прийняли Господа Ісуса Христа, так у ньому перебувайте; вкорінені в ньому, збудовані на ньому і зміцнені в тій вірі, якої ви навчилися, поступаючи в ній наперед з подякою. Вважайте, щоб ніхто вас не збаламутив філософією та пустим обманством, за людським переданням та за первнями світу, а не за Христом» (Кол. 2: 6-8).⁹⁸

Ці слова св Павла, в яких він вірно тлумачить думку Ісуса, завжди були джерелом світла для Церкви, захищаючи її від будь-якої фальсифікації чи втрати цілісного Євангелія. Кожного разу, коли доктрині Церкви загрожувала

⁹⁶ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 27.

⁹⁷ Pierskała R. Słowo Boże dla dzieci, Adaptacja lekcjonarza do Mszy św. z udziałem dzieci. Opole, 1996. S. 87.

⁹⁸ Congar Y. Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ. P.: Beauchesne, 1984. P. 99..

ілюзорна риторика людського знання або філософський раціоналізм, який намагався її спотворити, пастирі та богослови Церкви викривали помилки, вказуючи на контраст між ними та незмінним словом Божим, яке міститься в доктрині Церкви.⁹⁹

Послідовне утвердження істинності християнської доктрини всупереч помилкам є невідкладним обов'язком кожного в служінні Євангеліє в наш час. Тому було б недоцільно применшувати негативний вплив екзистенціалістичної філософії Гайдеггера на віруючих у християнське догматичне та моральне вчення. Школа Рудольфа Бульмана з її «екзистенціалізмом» для тлумачення Нового Завіту надзвичайно зменшує конкретну реальність події Ісуса Христа, який врятував світ. Все, що має надприродну природу в Божому плані спасіння, як-от непорочне зачаття та народження Ісуса, Його чудеса, спокутна сила Його смерті та перетворення Його справжньої людської природи через тілесне воскресіння, у цьому підході розглядається як чиста ідея для побудови ранньої Церкви, щоб озброїти себе натхненною моделлю, спрямованою на досягнення невизначеної самореалізації. Тому лише людські слова з'єднують «Христа віри» з «Ісусом історії».¹⁰⁰

Тлумачений за цим хибним принципом, Новий Завіт більше не представляє сотеріології і об'єктивності, а лише є так званою «християнською антропологією», яка є плодом людського винаходу. Не вдаючись у подробиці, це лише одна з форм номіналізму та гностицизму, наявних сьогодні. Приписуючи спасіння людини лише вірі в словах та ідеях, ця модель є частиною «світської мудрості», засудженої св. Павлою, бо «воно руйнує хрест Христовий» (1 Кор. 1:17).¹⁰¹

Моральне вчення Церкви містить хибні тези про те, що моральні імперативи християнського життя залежать від впливу та тиску соціологічних ситуацій і психологічних потреб. Виходячи з цього припущення, робляться

⁹⁹ Pesch O. H. Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte. Würzburg: Echter Verlag, 1993. S. 145.

¹⁰⁰ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 28.

¹⁰¹ Pierskała R. Słowo Boże dla dzieci, Adaptacja lekcjonarza do Mszy św. z udziałem dzieci. Opole, 1996. S. 89..

спроби пояснити зміст і форму сакраментального життя, узгоджуючи їх із екзистенційною ситуацією сучасності, яка піддається постійним змінам. Замість того, щоб бути засобами живої зустрічі з Христом у Його спокутній таємниці «раз і назавжди», Таїнства та Літургія тут зведені до хитких символів щодо життя та потреб сучасної християнської спільноти.

Як на все це реагувати, підказує св. Павло з його радикальним: «*Me genoito*» – нехай Бог береже нас! Він виголошував це застереження кожного разу, коли бачив деформації, які вносяться парадокс в життя Церкви. Воно повинно говорити в серці кожного...¹⁰²

2.2. Священник – служитель престолу

Одним із найбільш традиційних термінів, які використовуються для позначення священника, є визначення «служителем віктаря». Воно виникло з особливо тісних стосунків між священством і віктарем. Його численні прояви можна побачити вже в найдавніших релігіях, але цей зв'язок став помітним абсолютно унікальним чином в історії спасіння, починаючи від Старого Завіту.¹⁰³

Вона здійснилася в особі та місії Ісуса Христа, а тепер продовжується в Церкві. Кожен священник був висвячений схиливши голову на престіл. З моменту рукоположення біля престолу виражається його унікальність і повною мірою реалізується його місія, заради якої він був посвячений і посланий. Тому, кожен священник повинен постійно зростати в розумінні престолу, і таким чином він отримає також незамінний засіб утвердження своєї ідентичності та формування своєї місії в Церкві. Віктар містить щось важливе для духовності та

¹⁰² Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 167.

¹⁰³ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 173.

священичої містики. Тому, як немає престолу без священика, так само немає справжнього священства без досвіду служіння перед престолом¹⁰⁴.

Звернемо увагу на дві фундаментальні речі – по-перше, що Бог дає нам усе через вівтар, а потім через вівтар ми отримуємо доступ до Бога своєю подякою. Бог дарує Себе людині через вівтар, бо там звершується таїнство Євхаристії. За своєю природою Літургія є жертвою, принесеною на престолі. Будучи таємницею віри, таємницею Божого дару, вона потребує престолу. Без престолу немає Літургії, і не було б престолу, якби на ньому не служилася Божественна Літургія. Тому, оскільки Євхаристія є жертвою, Церква потребує вівтаря. Отже, як Євхаристія є центром усього, як вона є універсальним джерелом, з якого все черпає життя, так і престіл є центром Церкви, місцем її зростання і принципом усього її існування.¹⁰⁵

Отже, таємниця вівтаря описується й визначається елементами, які характеризують усі наші стосунки з Богом, наше повернення до Бога в Церкві Христовій. Наша спасительна й освячуюча зустріч з Богом відбувається у вірі, печаткою якої є sacramентальна жертва Христа.¹⁰⁶

Престіл є місцем зустрічі Бога з людиною і запорукою цієї зустрічі. Оскільки Бог і людина розділені, то в перспективі спасіння вони повинні возз'єднатися. Щоб це сталося, обидві сторони мають зробити крок до цього зв'язку. Перший крок – це той, в якому ініціатива належить Богу – все зумовлено цим першим кроком – але водночас вимагає відповіді від людини. Бог, звичайно, робить найбільший крок – Він сходить, щоб взяти людину на свої плечі, про що промовисто свідчить образ доброго пастиря, і віднести її до Небесного Отця. Проте він очікує, що людина обов'язково звернеться до Нього – покликанням, дією, даром.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 174.

¹⁰⁵ Irek W., Cembrowicz P. Eucharystia – tradycja czy teraźniejszość, Wrocław 2008, S. 132.

¹⁰⁶ Araszczyk S., Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II. Opole, 2007. S. 57-58.

¹⁰⁷ Pierskała R. Pozamszalny kult Chrystusa w Eucharystii w posoborowej reformie liturgicznej. Opole, 2008. S. 61.

Зустріч з Богом потребує символу, вираження; вимагає вчинку віри. У Раю не було потреби у вівтарі, тому що Бог і людина спілкувалися один з одним безпосередньо. Не ховався ні Бог, ні людина. Вона залишалася з'єднаною з Богом і зверталася до Нього, носячи в собі Його образ і насолоджуючись ним як найвищим благом. Людина усвідомлювала велич цього дару в Бозі і своїм єством віддавала Богові подяку, виражаючи у своїх вчинках свою відповідь Богові. Бог спілкувався з людиною, і людина прийняла це спілкування, віддаючись Богові, і він це зробив без жодного посередника, без жодного знаку, який би символізував це об'єднання.¹⁰⁸

Внаслідок руйнування гріхом цієї первісної гармонії у взаємних стосунках між Богом і людьми примирення вимагає жертви, принесеної на престолі. У Біблії престіл постає як наслідок гріха. Однак його не слід пов'язувати з покаранням, а слід розглядати в перспективі Божої благодаті, яка прощає і дає людині засіб повернення до себе та можливість відповісти Йому відповідно до нової ситуації, в якій вона опинилася.¹⁰⁹

Жертовник – це перший дар, який Бог дає грішній людині, щоб прагнути до спілкування з нею. Тому людина може продовжувати прагнути до Бога, єднатися з Ним, черпати від Нього радість і знаходити первісну молодість. Але це повернення до Бога не відбувається лише через жертву. Необхідно, щоб людина, стоячи перед вівтарем, зреклася свого гріха, бо тільки за цієї умови Бог погодиться знову визнати її своєю дитиною, відновить її втрачений образ. Зараз відбувається зустріч між вмиранням людини для гріха та життям, яке Бог повертає людині. Людина повинна запропонувати щось, що представляє її, щось своє. Нам також потрібен знак того, що Бог відповідає. Біблійно кажучи, дим повинен підніматися з вівтаря, а не падати на людину.¹¹⁰

¹⁰⁸ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 175-176.

¹⁰⁹ Irek W., Cembrowicz P. Eucharystia – tradycja czy teraźniejszość, Wrocław 2008, S. 134..

¹¹⁰ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 176.

Спокутна жертва досягає своєї досконалості та виконується в Ісусі Христі, Який приймає всіх і пропонує себе за всіх, щоб усі могли брати участь у воскресінні. Авель приніс «первістка» (Бут. 4:4), і в Старому Завіті те, що було першим і найкращим, було обрано для Бога. Ісус Христос є найдосконалішим з усіх – він сам є досконалістю. Як жертва вимагає вівтаря, так і Христос, який є досконалою жертвою, також є престолом – єдиним престолом Бога. Він, Слуга Ягве, взяв наші гріхи на Себе, в Ньому людство жертвує себе Богові і завдяки Йому може бути прийняте Богом. У Втіленому Слові здійснюється остаточна зустріч між Богом і людством. Христос, новий Адам, є «вівтарем землі», на якому Закон наказує зробити жертву (Вих. 20:24). Тіло, яке Він прийняв, є вівтарем, на який сходить Його божественність до нас, а потім піднімає нас до себе.¹¹¹

Ісус Христос є справжнім вівтарем, тому що він Бог-Людина, і водночас ідеальна жертва. Кожне місце, де здійснюється Його посередництво між Богом і людьми, має відсилання до Його жертви і бере участь у ній. Усі місця, де Ісус Христос жертвує Себе, від ясел до гробу, нерозривно пов'язані з вівтарем і відзначаються його гідністю. Хрест є вівтарем, бо на ньому Христос приносить свою жертву умилювання і примирення. На кожному престолі в Церкві має бути хрест, і хреста достатньо, щоб прикрасити вівтар, бо він символізує всі минулі жертви, все, що людина – і втілений Син Божий – могла принести Богові. Хрест нагадує єдиний вівтар, на якому відбулося наше спасіння і на якому кожен людський дар стає угодним Богу.¹¹²

Христос включає до Свого вівтаря всіх, хто приєднується до Нього у виконанні справи спасіння в історії. Спочатку престолом стала Діва Марія. У Ній і через Неї здійснилася зустріч людини з вічним Словом.¹¹³

«Ось іду, бо у сувої книги написано про мене, щоб учинити твою волю, Боже» (Євр. 10:7), – каже Син, який втілюється через її материнство. Діва бере

¹¹¹ Irek W., Cembrowicz P. *Eucharystia – tradycja czy teraźniejszość*, Wrocław 2008, S. 136.

¹¹² Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 205.

¹¹³ Pierskała R. *Pozamszalny kult Chrystusa w Eucharystii w posoborowej reformie liturgicznej*. Opole, 2008. S. 65.

участь у цьому представленні Сина Божого. Її повеління робить можливим втілення і становить його невід'ємну частину. У годину хреста Марія жертвує Себе в найвищому ступені особисто, добровільно та інтимно разом зі Своїм Сином. Марія стала храмом, який містив престіл, а Богочоловік сформував у ній своє тіло. Тоді вона продовжувала жертвувати себе, з'єднана з Христом, від Якого їй ніщо не відділяло. З Ним вона стала престолом, на якому Бог примири́в із собою грішника. І вона все ще залишається посередником між нами та Сином, беручи участь у нашій зустрічі з Богом. «Син, – пише Петро з Целлі, – це престіл, зроблений із землі, але ця земля є свята, бо Він приймає Своє тіло від непорочної Матері. І сама Пресвята Діва є вівтарем землі, на якому наша біда може знайти притулок і принести себе в жертву»¹¹⁴.

Церква також є вівтарем, бо це Тіло Христове. Це служіння, яке Христос продовжує в усіх нас. Він є посередником Божих дарів людині та дарів, які людина приносить Богові. Отці Церкви постійно нагадували, що кожна жертва, навіть жертва мученика, є марною, якщо вона не приноситься в Церкві. Церква проголошує смерть Господа «доки Він не прийде», доки Він славно не повернеться на суд (1 Кор. 11:26). Таємниця Євхаристії стає присутньою в ній. У Церкві можна заповнити «те, чого бракує Христовим мукам», як каже св. Павло (Кол. 1:24). У ній та через його таїнства, які здійснюються від імені Бога, грішна людина возз'єднується зі своїм Творцем, повертаючись до «втраченого раю», за яким вона жадає.¹¹⁵

У Церкві є все, що необхідно людині для зустрічі зі спасительним Богом. Отже, престіл є символом єдності між Богом і людиною і всього, що насправді досягає цієї єдності. Вівтар є святим, тому що Євхаристія є святим бенкетом, на якому споживається Тіло і Кров Господа, єднаючись з Ним найтіснішим чином. Там звершується містичне весілля Агнця. З престолу та Євхаристії витікають усі благодаті, які освячують людину і зачаровують її, в таїнствах відбувається

¹¹⁴ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 177.

¹¹⁵ Araszczyk S., Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II. Opole, 2007. S. 60.

зустріч з Богом. Престіл є «окрасою» Церкви, завдяки якій вона стає улюбленою Нареченою Христовою, за яку Він постійно жертвує Себе.¹¹⁶

Вівтар – центр усього. Це центр села, міста, людської спільноти, це центр космосу, що надає йому належного значення. Це «центр землі, де Бог здійснює спасіння». Середньовічні географи розмістили Єрусалим у центрі своїх карт світу, тому що вірш із Псалма сказав їм це зробити: *Operatus est salutem in medio terre* (Пс. 73:12, згідно з Вульгатою). Але кожне місце, де присутня спасительна жертва Христа, є центром, де розбите творіння знаходить свій об'єднуючий центр і де його єдність постійно відновлюється. Вівтар є центром Церкви і є її виразним образом. Він збирає навколо себе людей, щоб направити їх до Бога.¹¹⁷

У рамках післясоборної реформи літургії рекомендується, щоб вівтар був центром літургійного зібрання. Ця ідея, хоч і важко реалізована на практиці, має глибоке богословське обґрунтування. Кожен може адекватно знайти своє місце у світі лише тоді, коли відкриває об'єднуючий центр, з якого виходить і до якого спрямований. У нових правилах будівництва церков також наголошується, що в храмі має бути один престіл. Це означає, що є один Ісус Христос, одна Церква і одна віра. Єдиним справжнім вівтарем є той, на якому відправляється Євхаристія Церкви.¹¹⁸

Треба також пам'ятати, що престіл у церкві є символом однієї істини, унікальність якої випливає з того, що її єдиним джерелом є Бог. Правда, якою живе християнин, підтверджується на престолі, і він показує її обов'язковий зміст. На це звернув увагу святий Тома Аквінський у своїх роздумах, стверджуючи синтетично: «Для нас немає різниці між місцем жертви і місцем доктрини»¹¹⁹. Слово Боже приходить із престолу, постаючи як слово життя, а не просто як доктрина, яку потрібно знати та приймати. Амвон, з якого

¹¹⁶ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), *Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*. Kraków, 1993. S. 179.

¹¹⁷ Pierskała R. *Pozamszalny kult Chrystusa w Eucharystii w posoborowej reformie liturgicznej*. Opole, 2008. S. 69.

¹¹⁸ Araszczyk S., *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II*. Opole, 2007. S. 62.

¹¹⁹ Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 212.

проповідується, є продовженням вівтаря. Священник є слугою слова. Тому літургійні правила слушно наголошують, що священник, який служить Євхаристію повинен виголошувати проповідь.¹²⁰

Єдність правди та жертви в Євхаристії була дуже добре відображена в середньовічній іконографічній практиці, переконавшись, що вівтарна таблиця була заснована на символах чотирьох євангелістів, подібно до того, як у видінні Єзекіїля Велич Божа сидить на чотирьох тваринах (пор. Єз 10:14). На престолі відбувається зустріч людини з єдиною правдою Божою, яка в багатьох формах і різними способами звертається до неї з метою її спасіння.¹²¹

Те, що Бог робить, щоб зустріти людину і повернути її до Себе, також показує нам, що людина повинна робити у своєму житті: приносити жертву. Немає іншої жертви, крім жертви Ісуса Христа. Під час Його смерті завеса храму була розірвана навпіл, знаменуючи час нової жертвовної економії. Тому жертва Христа має ставати дедалі більше нашою жертвою, а наші жертви можуть отримати цінність лише через Його жертву, об'єднавши нас із нею та уподібнившись до неї. Кожен людський крок до Бога спрямований до престолу і власне проходить через престіл, бо цей крок став можливим завдяки жертві Ісуса Христа. Тому в своєму прагненні до Бога людина повинна з'єднатися з Його жертвою, принесеною «раз і назавжди» (Євр. 10:12).¹²²

Через жертву ми наближаємось до Бога. У цьому сенсі всі літургійні символи та жести мають євхаристійний характер. Усі священні знаки, якими ми приносимо себе в жертву, сповнюються у Євхаристії. Це відбувається під час самої Літургії, або як підготовка до неї, або як її наслідок. Усі освячення спускаються з престолу, і всі приношення йдуть до вівтаря. На вівтарі ми віддаємо себе Богові в духовну жертву кожного разу, коли беремо участь у Євхаристії. Іноді на вівтарі людина жертвує себе Богові.¹²³

¹²⁰ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 180.

¹²¹ Mielcarek J. Komunia pod dwiema postaciami w ustawodawstwie Kościoła Zachodniego. Lublin, 1983. S. 37.

¹²² Servigny G. La Théologie de l'Eucharistie dans le concile Vatican II. Paris: Editions Téqui, 2000. P. 217.

¹²³ Matwiejuk K. Recepcja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w diecezji siedleckiej. Studium liturgiczno-pastoralne. Siedlce, 1999. S. 208.

Кожна молитва звернена до вівтаря, тому що вона звернена до Бога. Кожна християнська молитва проходить через вівтар, як крізь лінзу, і через місце нашої зустрічі з живим Богом. Таким чином, вівтар визначає духовну орієнтацію кожної людини; стає для неї орієнтиром по відношенню до стосунків з Богом, гарантуючи їх автентичність.¹²⁴

Також, сама молитва є вівтарем, як зазначають Отці Церкви. Посилаючись на біблійні жертвоприношення, вони стверджують, що голосна молитва подібна до жертовника жертвоприношень, а розумова молитва є вівтарем кадила. У молитві дякують Богові за Його ласки, віддають Йому себе, спалюють у Його святій присутності, а тому все, що відбувається на вівтарі, у ньому сповнюється, тобто досягається єднання з Богом через жертву Сина.¹²⁵

Все в Церкві, що є жертвою, зреченням, умертвінням, побожністю, стає подібним до престолу. Усе, через що людина з'єднується з Богом, вмираючи для себе, бере участь у гідності престолу. Віра є вівтарем, оскільки передбачає зречення зовнішніх речей; це основа кожного християнського життя і кожної молитви; це перша жертва, яка робить можливими всі інші, які не будуть прийняті, окрім як на вівтарі віри в живого Бога в єдиній Церкві Христа. Різноманітні чесноти прикрашають цей вівтар, підживлюючи палаючий на ньому вогонь любові.¹²⁶

Мучеництво, дівоцтво, все, що є знаряддям посвячення Богові, можливістю жертви та єдності, бере участь в таємниці вівтаря. Аскетизм – престіл; життя покаяння, щоденне мучеництво серця становлять престіл, на якому ті, хто поспішає назустріч Йому, приносять жертви Богові. За словами Отців, контемплативне життя, в якому людина виконує піст і молитву за себе та за весь народ Божий, є золотим вівтарем, на якому до Бога підноситься найчистіший аромат любові. «Чернець, – пише св. Ніл – покликаний до

¹²⁴ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 181.

¹²⁵ Araszczyk S., Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II. Opole, 2007. S. 65.

¹²⁶ Stefański J., Instrukcja o liturgicznym wychowaniu w Seminariach w kontekście aktualnej sytuacji odnowy liturgicznej, RBL 35 (1982), nr 2, S. 96.

жертovníка Господнього, жертovníка, на якому підносяться чисті молитви Всевишньому, жертovníка, побудованого цілком духовним способом, жертovníка, побудованого на місці, де – як каже Давид – «підніжка його стіп» (Пс 132:7; 73:2); і він також каже: «Ноги наші вже стояли в твоїх, Єрусалиме, брамах» (Пс. 122:2).¹²⁷

Священником, завданням якого є підготувати місце зустрічі людини з Богом, є престіл. Оскільки золотий жертovníк був розміщений між канделябрами та столом для хлібів виставних, священник є посередником між народом і Богом.¹²⁸

Таким чином кожен у Церкві усвідомлює таємницю престолу через власну функцію чи аспект свого життя. Тому тіло, розум і серце кожного християнина все більше повинні ставати престолом, на якому Богові приноситься найвища жертва любові. Святий Григорій Великий виражає цю традиційну доктрину таким чином в алегоричному коментарі до тексту з Книги Єзекиїля¹²⁹:

«Жертovníк стояв перед храмом» – написано в Єзекиїля (40, 47). Що таке храм, як не вірний народ, як каже апостол Павло своїм учням: «Храм Божий святий, а цей храм – ви». А що є віттар Божий, як не душа тих, хто живе у святості? Усвідомлюючи свої гріхи, вони змивають свої вади сльозами, умертвляють свої тіла стриманістю і не оскверняють себе ніякими мирськими справами, віддаючи бідним те, що мають, не шукаючи того, чого їм бракує. Справді, можна сказати, що їхнє серце є престолом Божим, на якому палає вогонь, який живить біль покаяння і в якому згорає тіло...»¹³⁰

Віттар, будучи місцем Божої присутності та дієвої жертви Господа нашого Ісуса Христа, є джерелом усіх благодатей. Якби віра втратила свій

¹²⁷ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 182.

¹²⁸ Araszczyk S., Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II. Opole, 2007. S. 68.

¹²⁹ Matwiejuk K. Recepcja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w diecezji siedleckiej. Studium liturgiczno-pastoralne. Siedlce, 1999. S. 219.

¹³⁰ Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 185.

зв'язок із престолом, вона швидко постаріла б і незабаром опинилася б на краю смерті. Вона позбавила б себе життєдайних джерел і своєї духовної сили. Те саме можна сказати і про священника. Якби він залишив престіл, у тому сенсі, що перестав наслідувати те, що проповідує, то прирік би себе на духовну смерть. Він зрікався того, до чого зобов'язався під час свого висвячення.¹³¹

Повернення до престолу означає повернення до Ісуса Христа. Це умова будь-якого духовного омолодження, принцип радісної і творчої релігії; це джерело плідного досвіду священства. Престіл дає нам Бога і веде нас до Бога, а священник має все більше ставати його слугою.

2.3. Священник у Церкві. Декрет *Presbyterorum ordinis*

Вчення Другого Ватиканського Собору про таїнство Священства залишається для нас основоположним, а тому має бути також орієнтиром для священничої формації, як початкової, підготовки до рукоположення, так і постійної. Тому декрет *Presbyterorum ordinis* залишається для нас вирішальним, оскільки він найбільш правильно і повно показує нам того, хто бере на себе *munus sacerdotale* через рукоположення. Цей указ є одним із останніх соборних документів, тому він чітко відображає всю насиченість як соборної дискусії, так і її кінцевих результатів. Про турботу про зрілу форму документа, присвяченого священникам, і його богословсько відповідне послання свідчить той факт, що він пережив сім видань і 2200 правок було подано на доопрацювання.¹³²

Декрет про служіння та життя священників містить доктринальну лекцію про священничі свячення та духовні та екзистенціальні наслідки, що з цього випливають, але також є інструкцією для їх поглибленого впровадження в життя Церкви та в особисте життя. Пропоноване тут дослідження буде

¹³¹ Та Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kraków, 1993. S. 185.

¹³² Декрет Другого Ватиканського Собору про служіння і життя пресвітерів «*Presbyterorum Ordinis*» // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Деркери, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 449-498.

зосереджено на деяких церковних аспектах священничого служіння, які впливають із декрету собору.¹³³

Здається, що сьогодні важливо з тієї досить легко помітної причини, що ми маємо справу здебільшого з неприпустимою індивідуалізацією погляду на священниче служіння з точки зору його практичного здійснення в Церкві та з точки зору його особистого досвіду священниками. Це часто є наслідком надмірно психологічного та соціологічного підходу до священничих функцій, ігнорування його належної богословської форми, особливо еклезіологічної. Проте ми не будемо розглядати ці причини, оскільки їх легко визначити, звернувшись до стану сучасної культури та запропонованих сьогодні моделей суспільного життя. Нас цікавить кілька ключових богословських питань, якими можна було б керувати поточною формацією священників. Звернемо увагу на церковний вимір пресвітерату, наголошуючи на його закоріненості в свяченнях та вказуючи на його конкретизацію в прийнятій і виконаній місії, що є відповідним способом вираженням священничої ідентичності.¹³⁴

Здається, що в цих питаннях можна знайти чіткі вказівки щодо напрямку постійної формації священників. Догматична конституція *Lumen gentium*, один із перших документів Другого Ватиканського Собору, вбачає специфіку священника в дусі Тридентського Собору та передсоборового богослов'я. У своїй науці про пресвітерство декрет *Presbyterorum ordinis* приймає ширшу та точнішу перспективу, а саме, він бачить специфіку священника в його здатності діяти *in persona Christi Capitis*, додаючи в остаточному варіанті до цієї формули слово: *publice* – «публічно». Отже, більш конкретно, ніж це зазначено в конституції *Lumen gentium*, дія, властива священнику, не обмежується головуванням Євхаристійного богослужіння, але виконується в багатьох проявах і формах офіційного служіння, і неможливо перерахувати всі ці форми служіння шляхом віднесення до категорії емпіричних. Тому пов'язування особи священника лише з однією функцією – «Євхаристійна відправа» – не було б

¹³³ Rahner K. *Inquiries*. New York : Herder and Herder, 1964. P. 67.

¹³⁴ Ratzinger J. *Die erste Sitzungsperiode des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ein Rückblick*. Köln: J.P. Bachem Verlag, 1963. S. 78.

достатнім тлумаченням висловлювань собору, хоча це ні в якому разі не означає применшення Євхаристії як частини священничого служіння в Церкві.¹³⁵

Однак це означало б зведення служіння рукоположеної особи до конкретних соціологічних категорій, що зводило б священника до діяльності, яку він виконує. В іншому твердженні з *Presbyterorum ordinis* нагадується, що Ісус Христос стає присутнім у служінника. Тому священника слід розглядати ширше як того, хто покликаний усвідомлювати, в дуже різних завданнях, що все робиться в *persona Christi*. Тому діяти в особі Христа є першим елементом богословського визначення священника і ключовим орієнтиром для розуміння його ідентичності.¹³⁶

Це означає, насамперед, що служіння священника прямо бажав сам Христос, щоб у кожному мить людської історії Божої спасительна дія, яка здійснилася в Ньому, дійшла до людини і була сприйнята нею у дуже видимий, тобто сакраментальний спосіб.¹³⁷

Соборний текст ще раз порушує це питання, говорячи про «публічне» здійснення священничого служіння людям. Коли хтось стежить за ходом редакційної роботи над декретом *Presbyterorum ordinis*, то виявляє, що термін «публічно» в остаточній редакції означає, що священник був висвячений, щоб ефективно продемонструвати в чітко видимій формі дію Христа в певний момент у історії спасіння.¹³⁸

Слово «публічно» також вказує на щось інше. Його новий зміст і значення постає, якщо взяти до уваги юридичну термінологію, яка поєднує прислівник «публічно» зі словами: *pote stas, officio fungi i nomine*. Поняття, що походять з юридичної мови, надають слову *publicus* його остаточне семантичне значення і, таким чином, також вказують на належне значення дій, які виконує священник, тобто роблять їх діями, які здійснюються від імені Церкви. Отже,

¹³⁵ Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Міссіонер, 2011. С. 258.

¹³⁶ Wassilowsky G. Zweites Vatikanum – vergessene Anstöße, gegenwärtige Fortschreibungen. Freiburg im Breisgau: Herder, 2004. S. 248.

¹³⁷ Ratzinger J. Die erste Sitzungsperiode des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ein Rückblick. Köln: J.P. Bachem Verlag, 1963. S. 80.

¹³⁸ Rahner K. Inquiries. New York : Herder and Herder, 1964. P. 69.

це акти юридично чинні та мають оригінальну структуру – акти об’єктивно встановлені, так що шляхи їх виконання та оновлення також точно визначені та залишаються «зв’язаними» Церквою. Отже, прислівник *publice* надає дії священника офіційного характеру з церковної точки зору. Зв’язок *publice* з *potestas* і *officium* надає священничій службі публічний характер – офіційний.¹³⁹

Таланти, якими володіє священник і набуті через Таїнство рукоположення, визначені – «зв’язані» – церковно. Для священника діяти *in persona Christi* означає бути особливим укоріненням у Церкві, вимагаючи дедалі повнішого ототожнення з нею, бо лише за цієї умови його дії матимуть безпосереднє відношення до спасіння, здійсненого Христом. Це відбувається не тільки тому, що дії священника стають дієвими в конкретній місцевій громаді та в окремих віруючих, але й тому, що вони здобувають належну позицію в Церкві та через Церкву.¹⁴⁰

Специфічна та об’єктивна форма пресвітерства та юридичні зв’язки, яким він підпорядковується, означають, що священницьке служіння не можна розглядати в «донатистській» перспективі (єресь, поширена в Північній Африці в епоху святого Августина), тобто зв’язуючи ефективність таїнств з особистою святістю. У такий спосіб уникаються небезпеки неправильного розуміння талантів, отриманих через висвячення, начебто це була якась відзнака чи особистий привілей. Проте, щоб зазначена юридична перспектива не призвела до втрати тісного зв’язку висвяченої особи з Ісусом Христом, остаточна версія декрету *Presbyterorum ordinis* посилається на адвербіальний, тобто *publice*, додаток до класичної формули *in persona Christi*. Священуик залишається споконвічно і внутрішньо пов’язаним з Ісусом Христом – він є ієрархом, тобто людиною, яка через рукоположення була включена до «святого джерела», яким є сам Христос, завдяки чому може зробити Його присутнім.¹⁴¹

Служіння священника полягає не лише в тому, щоб діяти всередині «церковної системи» як якогось релігійного абсолюту – церковна система має

¹³⁹ Wenzel K. *Kleine Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils*. Freiburg, Wien: Herder Verlag, 2005. S. 51.

¹⁴⁰ Vezin J.-M., Villemain L. *Les sept défis de Vatican II*. Paris: Desclée de Brouwer, 2012. P. 97.

¹⁴¹ Там само. P. 98.

сенс, якщо вона виростає з Христа, постійно набуває Його форми та керується Його духом, щоб ефективно досягати Його.¹⁴²

Виходячи зі сказаного тут, необхідно підкреслити, що не можна характеризувати священика лише через його вчинки, які можна емпірично сприйняти й описати на основі цього сприйняття. Зовнішній, емпірично перевірений вимір, у якому виражається священиче служіння, вимагає глибшого духовного розуміння та постійно оновлюваного богословського тлумачення. Це означає, що формула *in per sona Christi* воно також вимагає тлумачення в ключі тверджень, що містяться в *Presbyterorum ordinis*, щоб у такий спосіб можна було уточнити концепцію присутності Христа в особі, висвяченій на служіння.¹⁴³

Формула *in persona Christi* бере свій початок у феноменальній реальності функцій, які виконує священник, і виражається найбільш універсальним способом дієсловом *agere* – діяти. Таким чином, воно включає те, що виражається посиленням на потрібну функцію рукоположення, про яку також говорить Другий Ватиканський Собор, а саме *munus docendi, sanctificandi et regendi*. У такий спосіб виражається специфічна конфігурація служіння, яка вказує на те, що священник реалізує його як учитель, священник і пастир. Не слід забувати, що ця форма дії через свої специфічні вияви стосується самого «буття» священника, який через Таїнство рукоположення наділяється власним і специфічним даром Святого Духа.¹⁴⁴

Діяльність священника не народжується з його особистого таланту, з його природних здібностей і навіть найдетальніших стратегій, навіть якщо повне використання того, що є особистим, також стосується дій, які священник робить і повинен робити. Заклик прийняти священичу владу (*potestas*) та її юридично-публічне оформлення (*publice*) у Церкві-спільноті надають цій дії офіційної легітимності. Проте об'єктивні норми дії священника та пов'язані з

¹⁴² Ratzinger J. Die erste Sitzungsperiode des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ein Rückblick. Köln: J.P. Bachem Verlag, 1963. S. 95.

¹⁴³ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 29.

¹⁴⁴ Ratzinger J. Church, Ecumenism and Politics: New Essays in Ecclesiology. Middlegreen: St. Paul Publications, 1988. P. 75.

ними обов'язки роблять цю дію значною мірою правовою реальністю, незалежною від особи, яка їх виконує.¹⁴⁵

Завдяки визначенню дії (*agere*) формулою *in persona Christi* ця дія набуває нового виміру, яким є вимір віри. Це питання фундаментального значення для теології священства і для самого священничого служіння в його історичній та церковній ролі. Це не означає, що визначення священничої діяльності з соціологічної точки зору повністю перевищено. Соціологічний аспект служіння також зберігає своє значення, оскільки священник здійснює своє служіння у сфері видимої реальності, звертається до знаків і через їхні видимі ефекти аналізуючи плідність виконаного служіння. У нашому випадку, однак, дія священника *in persona Christi* і знаки, якими він виражається, набувають в силу того, що вони є «з віри» і «за віру», нова гідність – діяння священника набуває sacramентального характеру, тобто перетворюється на знак спасіння, який посиляється на спасительну дію Ісуса Христа, надаючи їй чинності в конкретному часі та просторі. Коли віруючі приймають його з вірою, він стає повністю ефективним і приносить спасіння.¹⁴⁶

Лише при проголошенні імені Христа стає очевидним, де знаходиться непорушне й однозначне походження влади священника – вона не впливає з його природних здібностей, ані не народжується з місії та повноваження Церкви-спільноти. Гарантією спасительної дієвості дій священника є лише Ісус Христос. Зрештою, він наділяє їх дієвістю і спасительним значенням. Унікальна і незнищенна компетентність священника, якою він володіє і яку повинен усе більше усвідомлювати, базується на внутрішньому зв'язку з Христом.¹⁴⁷

Таким чином ми нагадуємо про класичну концепцію св. Августина, для якого Христос є автентичним і єдиним «володарем» священної влади, тоді як священник є лише тим, хто бере на себе службу (*ministerium*). Святий Августин, наприклад, стверджує: «Господь зберіг за собою владу (*potestas*) уділяти

¹⁴⁵ Vezin J.-M., Villemin L. Les sept défis de Vatican II. Paris: Desclée de Brouwer, 2012. P. 99.

¹⁴⁶ Griesel G. Berufung un Lebensform des Priesters, Innsbruck-Wien- -München, 1967. S. 362.

¹⁴⁷ Там само. S. 364.

хрещення, доручаючи служителям служіння (*ministerium*)». В іншому місці він стверджує: «Вони лише прийомні сини; лише Первородний має владу».¹⁴⁸

Священник не має власних повноважень і не є орієнтиром у своєму служінні. Цей факт передбачає постійне і постійно оживлене звернення до Христа і повну залежність від Нього, який єдиний дієво діє, хоча Бог ніколи не відмовлявся від людської співпраці в конкретизації історії спасіння. Біблійна модель священника, яка однозначно і первісно вкорінена в Ісусі Христі, вимагає, щоб церковне служіння розумілося як безмежна доступність людям, щоб впевнено вести їх до адекватної відповіді на Божу волю, з якої вони отримують порятунк.¹⁴⁹

Зв'язок із Христом вимагає від священника цілковитої посвяти Богові та людям, прагнучи духовно пристосуватися до дії *in persona Christi*. Служіння слуги, який живе в тісних стосунках з Христом, ніколи не може виконуватися так, ніби це безособове завдання чи механічний і суто офіційний зв'язок. До нього слід ставитися з постійно зрілим особистим переконанням, що значенням є особиста прихильність до Христа – прихильність, глибоко переживана і виражена у свободі, яка передбачає дуже конкретні завдання та накладає свої власні вимоги. Служіння людям, яке виконує священник, не може абстрагуватися від пошуку такого екзистенційного контексту, який би дозволив прийняти його слова та знаки та пробудити віру, яку він має сказати та виконати.

Припускаючи, що Ісус Христос присутній в особі активного священника, нова еклезіологія також вказує на нове розуміння того, що може означати служіння в Церкві, а саме на динамізм, який має бути його внутрішнім і зовнішнім вираженням. Динамізм, органічно пов'язаний із поняттям місії, перетинається з ідеєю присутності Христа у священнику. Це долає певні непорозуміння, пов'язані з традиційною формулою: *Sacerdos alter Christus* – священник є другим Христом.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 30.

¹⁴⁹ Vezin J.-M., Villemain L. Les sept défis de Vatican II. Paris: Desclée de Brouwer, 2012. P. 102.

¹⁵⁰ Griesel G. Berufung und Lebensform des Priesters, Innsbruck-Wien- München, 1967. S. 365.

Перш за все, подолана концепція, яка б сприймала цю присутність у спосіб Євхаристійної присутності, тобто статично і довготривало. Сьогодні наголошується на динамічній і функціональній присутності Христа в Церкві, а отже й у священнику. Навіть якщо наслідком таїнства рукоположення є sacramентальний характер, який є незнищеним і остаточним («священник назавжди»), існує небезпека неправильного розуміння існування священника, ніби це було придбана ним особиста власність, як щось, що ставить його вище «звичайних» хрещених людей.

Другий Ватиканський Собор відіграв значну роль у переосмисленні та розвитку концепції священничого покликання в Католицькій Церкві. Розкриття значення Божого Слова для священничого служіння наголошує на важливості Святого Письма як фундаменту для духовного зростання священників та вірних. У цьому контексті священник виступає не лише як проповідник, але й як особа, яка через молитву та навчання глибше занурюється у пізнання та втілення Божого Слова у своєму житті та служінні.

Священник виконує свої обов'язки не просто як виконавець літургійних дій, а як той, хто свідомо і відповідально підходить до служіння Євхаристії, об'єднуючи громаду в акті поклоніння Богу та освячення. Престол стає центром його служіння, а сама Євхаристія – джерелом духовної сили.

Другий Ватиканський Собор оновив розуміння ролі священника в Церкві, підкресливши його зв'язок із єпископом та всією церковною спільнотою. Священник покликаний не тільки до sacramентального служіння, але й до активної участі в пастирській діяльності, яка спрямована на єдність, турботу про людей та відповідальне виконання своїх обов'язків.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР РІШЕНЬ ІІ ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ НА РОЗВИТОК СВЯЩЕНИЧОГО ПОКЛИКАННЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Рішення ІІ Ватиканського Собору мали фундаментальний вплив на всі аспекти життя Католицької Церкви, зокрема на формування, розвиток і підтримку священничого покликання. Собор окреслив нові підходи до розпізнавання і плекання покликань, підкреслюючи важливість духовного, інтелектуального та пасторального виміру формації. У світлі цих рішень виникла необхідність глибшого усвідомлення ідентичності священника як служителя Божого слова і таїнств, а також чіткого визначення критеріїв для навчання і формації майбутніх священнослужителів.

3.1. Розпізнавання покликання до священства

Церковні покликання є проявами незмірного багатства Христа (Еф. 3:8). З цієї причини їх слід дуже поважати і вирощувати з усією старанністю й турботою, щоб вони могли розквітнути й дозріти. Серед багатьох покликань, які Святий Дух не перестає закликати до народу Божого, покликання до священства закликає «брати участь в ієрархічному священстві Христа» і бути з'єднаним з Ним, «щоб годувати Церкву в Ім'я Христове зі словом і благодаттю Божою»¹⁵¹. Це покликання виникає в різних обставинах і на різних етапах людського життя: у підлітковому віці, у зрілому віці і, як показує постійний досвід Церкви, також у дитинстві.

¹⁵¹ Догматична Конституція Другого Ватиканського Собору про Церкву «*Lumen Gentium*», 9 // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 80.

Покликання до священства відбувається в ширшій сфері покликання християнина до хрещення, через яке народ Божий, «встановлений Христом як сопричастя життя, любові та правди, [...] також використовується Ним як знаряддя відкуплення всіх і послане в цілий світ як світло світу і сіль землі (Мт. 5:13-16).¹⁵²

Місією Церкви є «підключатися про народження, розрізнення та плекання покликань, особливо до священства»¹⁵³. Вітаючи голос Христа, який просить усіх нас молитися до Господаря жнив, щоб послав робітників на свої жнива (Мт. 9:38; Лк. 10:2), Церква приділяє особливу увагу покликанням до богопосвяченого життя та до священства. Таким чином, необхідно, щоб Комісії покликань були створені та поширені в єпархіях, регіонах і країнах. У співпраці з Папською комісією у справах священничих покликань вони покликані сприяти та керувати всім душпастирством покликань, надаючи необхідні ресурси.¹⁵⁴

Єпископи, перші серед відповідальних за покликання до священства, повинні заохочувати активну співпрацю між священниками, богопосвяченими особами та мирянами (особливо батьками та вчителями). Слід також сприяти співпраці з групами, рухами та асоціаціями вірних мирян у рамках органічного загального пастирського плану. Слід підтримувати ініціативи, які можуть заохочувати до дару нових покликань, що походять від Бога, передусім до особистої та спільної молитви. Певні часи літургійного року здаються особливо придатними для цієї мети, і саме компетентна церковна влада повинна встановити дати для літургійних святкувань особливого значення. Кілька років тому Понтифік визначив четверту неділю Великодня для святкування щорічного Всесвітнього дня молитви за покликання. Також може бути корисною підтримка діяльності, спрямованої на створення духовної

¹⁵² Bellitto C. The General Councils: A History of the twenty-one councils from Nicaea to Vatican II. New York: Paulist Press, 2002. P. 76.

¹⁵³ По чину Мелхіседека: Pastores dabo vobis. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. С. 313.

¹⁵⁴ Там само. С. 314.

атмосфери, яка схиляє людину до розпізнання та прийняття священницького покликання.¹⁵⁵

У такому розумінні душпастирство покликань спрямоване на чоловіків різних вікових груп. Сьогодні, враховуючи зростання зрілих професій серед тих, хто має за плечима один чи більше досвіду роботи, зростає усвідомлення необхідності приділяти особливу увагу цій віковій групі.¹⁵⁶

З великодушністю та церковним духом слід сприймати покликанням не лише для власної єпархії чи країни, але й для блага інших партикулярних Церков, відповідно до потреб Вселенської Церкви. Ми повинні співпрацювати з Божою благодаттю, яка добровільно кличе одних до священницького служіння в окремій Церкві, інших до служіння в Інституті богосвяченого життя або в Товаристві апостольського життя, а третіх знову до *missio ad gentes*.¹⁵⁷

Душпастирство покликань прагне розпізнавати та супроводжувати відповідь на внутрішній заклик Господа. Цей процес має сприймати зростання людських і духовних якостей людини, оцінювати справжність її мотивів. З цих причин доцільно, щоб у кожній окремій Церкві заохочувалися установи, придатні для підтримки та розпізнавання покликань до священства. Такими установами можуть слугувати малі семінарії.¹⁵⁸

Метою Малої семінарії є сприяння людському та християнському зростанню підлітків, які виявляють зерна покликання до священства. Це розвиває, відповідно до їхнього віку, ту внутрішню свободу, за допомогою якої вони можуть відповісти на Божий план щодо свого життя. У місцях, де це служіння не здійснюється інституційно в Малій семінарії, кожна місцева Церква повинна взяти на себе важливе завдання супроводу підлітків, сприяючи новим підходам і експериментуючи з творчими душпастирськими ініціативами, щоб допомогти і скерувати їхнє людське і духовне зростання. Серед багатьох

¹⁵⁵ Папа Франциск. Апостольське повчання Радість Євангелія. Львів: Свічадо, 2014. С. 122.

¹⁵⁶ Anatharackal M. *Psycho-Spiritual Dimensions of Formation*. Bangalore : Dharmaram Publications, 2001. P. 116.

¹⁵⁷ Декрет Другого Ватиканського Собору про служіння і життя пресвітерів «*Presbyterorum Ordinis*» // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Декларації, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 450.

¹⁵⁸ Benedictus VI. «*Ministorum Institutio*», Libreria Editrice Vaticana, 2013. URL: [https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20130116_fides-per_](https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20130116_fides-per_.). (дата звернення: 22.09.2024).

прикладів, які можна назвати, це групи молоді за покликаннями, спільноти для розпізнавання професій, католицькі колегіуми та інші молодіжні організації.¹⁵⁹

У Малих семінаріях слід враховувати якості молодих чоловіків, а також особливі «ознаки покликання». Конкретно, буде дуже корисним оцінити попередній досвід, який позначив життя віри молодих чоловіків. Прикладом цього може бути духовний зв'язок зі священником; часте звернення до таїнств; початки молитовного життя; церковний досвід парафії або груп, рухів та асоціацій; участь у професійних заходах, які організовані єпархією; виконуючи якесь завдання в служінні церковній дійсності, до якої вони належать. Також необхідно враховувати людські якості, які, якщо вони належним чином розвинені, можуть допомогти молодим людям просунутися у своїй професійній зрілості.¹⁶⁰

Отці Другого Ватиканського собору звертають увагу на те, що в часі навчання в Малій Семінарії необхідно враховувати динаміку розвитку особи відповідно до її віку та приділяти особливу увагу таким аспектам: щирість і легкість у стосунках із собою та іншими, поступовий емоційний розвиток, відкритість до життя в суспільстві, здатність плекати братську дружбу, почуття відповідальності щодо власних обов'язків і завдань, які доручають, креативність та дух ініціативи, правильний вияв свободи, відкритість до шляху молитви та зустрічі з Христом.¹⁶¹

Переживаючи дружбу з Ісусом, юнаки повинні вчитися жити і розвивати свою вірність Господу, підтримувану молитвою і силою Святого Духа. Таким чином вони повинні зріти в смиренному служінні, що розуміється як доступність для інших і турбота про спільне благо; слухняність, живе як довірливе слухання; юнацька цнотливість, як знак прозорості стосунків і

¹⁵⁹ По чину Мелхіседека: *Pastores dabo vobis*. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. С. 324.

¹⁶⁰ Congregation for the Clergy. «The Gift of the Priestly Vocation». *L' Osservatore Romano* (December 2016), P. 38.

¹⁶¹ Dunne E. *Priestly and Religious Formation*. London: Clonmore and Reynolds Ltd, 1957. P. 137.

дарування себе; і бідність, як формування в поміркованому використанні матеріальних речей і в простому житті.¹⁶²

Суттєвим елементом цієї духовної формації є літургійне та сакраментальне життя, в якому молодь у міру дорослішання має брати участь дедалі свідоміше, відповідно до свого віку. Іншим важливим елементом є Марійна побожність та інші побожні вправи, які практикуються щодня або періодично, і мають бути викладені, як і всі інші питання, у правилах життя кожної семінарії.

Молоді люди повинні отримати освіту, яку вимагає їхня країна для вступу до університету. Крім того, вони повинні прагнути отримати визнані державою академічні кваліфікації, які також дозволять їм свободу і можливість вибору іншого стану життя, якщо виявиться, що вони не були покликані до священства. Також було б доцільно, щоб семінарія запропонувала додаткову освіту, яка б враховувала, наприклад, культуру, мистецтво та спорт тощо. Навчання може проходити або в школі самої семінарії, в іншій католицькій школі або в іншому місці.¹⁶³

Враховуючи важливість і потребу складного формування в підлітковому віці, коли особистість молодих хлопців починає дозрівати, необхідно, щоб їх супроводжували вихованці, які розуміють вимоги їхнього віку, є хорошими вихователями та свідками Євангелія. Бажано, щоб вихователі могли співпрацювати з батьками, які на цьому етапі перш за все мають фундаментальну роль у процесі росту своїх синів. Так само бажано мати підтримку та участь рідних парафіяльних спільнот. Крім того, форматори повинні дбати про те, щоб семінаристи підтримували відповідні, а також необхідні стосунки з власними родинами та з однолітками. Їм знадобляться такі стосунки для здорового психологічного розвитку, особливо коли йдеться про афективне життя.¹⁶⁴

¹⁶² Flannery A. Vatican Council II: The Conciliar and Post Conciliar Documents. Mumbai: St. Paul's Publications, 1999. P. 211.

¹⁶³ Congregation for the Clergy. «The Gift of the Priestly Vocation». *L' Osservatore Romano* (December 2016), P. 38.

¹⁶⁴ Miller M. The Encyclicals of John Paul II. Our Sunday Visitor Publishers, 2001. P. 142.

Ті, хто виявляє покликання до священства служіння у старшому віці, мають більш розвинену особистість і життєвий шлях, який характеризується різноманітним досвідом. Їхньому початковому вступу до семінарії має передувати духовна та церковна програма, у якій можна серйозно розпізнати мотивацію відповіді на покликання. Необхідно ретельно оцінити проміжок часу між хрещенням або християнським наверненням і вступом до семінарії, оскільки нерідко можна зустріти плутанину між *sequela Christi*¹⁶⁵ та покликанням до священства.¹⁶⁶

Як і інших семінаристів, цих кандидатів має супроводжувати серйозна та всебічна подорож, яка має включати, у контексті спільнотного життя, міцну духовну та богословську формацію, використовуючи відповідні педагогічні та дидактичні методи, які враховують особистий профіль кожної людини.¹⁶⁷

3.2. Основи формування священничої ідентичності. Організація навчального та формаційного процесів

У процесі формації до священства семінарист є «таємницею для самого себе», в якій переплітаються і існують поруч два аспекти його людської природи, які потребують об'єднання. З одного боку, його характеризують таланти й обдарування, сформовані благодаттю; з іншого боку, він відзначений своїми межами та слабкістю. Завдання формації полягає в тому, щоб допомогти людині об'єднати ці аспекти під впливом Святого Духа на шляху віри та поступового та гармонійного дозрівання, уникаючи фрагментації, поляризації, надмірностей, поверховості чи упередженості. Час формування до священничого

¹⁶⁵ Це латинська фраза, яка, особливо з Середньовіччя, стала означати в християнській, і особливо чернечій, духовності, прихильності до релігійного життя. Цей термін використовують віруючі в різних християнських країнах, щоб показати максимальну релігійну відданість.

¹⁶⁶ Michael L.J., Putz, J. L.s, eds. *Seminary Education in a Time of Change*. Indiana: Fides Publishers, 1985. P. 254.

¹⁶⁷ Hoge D. *The First Five Years of the Priesthood*. Collegeville: Liturgical Press, 2002. P. 173.

служіння є періодом випробування, зрілості та розпізнавання як семінариста, так і дому формації.¹⁶⁸

Семінарист покликаний «вийти з самого себе»¹⁶⁹, прокласти свій шлях у Христі до Отця та до інших, прийнявши покликання до священства, присвятивши себе роботі зі Святим Духом, щоб досягти спокійного і спокійного життя. творчий внутрішній синтез між силою і слабкістю. Освітня діяльність допомагає семінаристам наблизити всі аспекти своєї особистості до Христа, таким чином роблячи їх свідомо вільними для Бога та для інших. Насправді тільки в розіп'ятому і воскреслому Христі цей шлях інтеграції знаходить сенс і завершення; все поєднується в ньому (пор. Еф. 1, 10), щоб «Бог був усе в усьому» (пор. 1 Кор. 15, 28).¹⁷⁰

Для інтегрованої формації кандидата необхідно задуматися над особистістю священника. Перше міркування має бути богословським за своєю природою, оскільки покликання до священства вкорінене та знаходить свою причину буття в Бозі та в Його плані любові. Своєю жертвою і кров'ю Ісус укладає новий завіт, таким чином народжуючи месіанський народ, який є «вічним і надійним насінням єдності, надії та спасіння для всього людського роду»¹⁷¹.

Уся спільнота віруючих утворюється через помазання Святого Духа як видиме таїнство для спасіння світу. Насправді весь Божий народ бере участь у спасительній справі Христа, священничий народ, який приносить «живу жертву, приємну Богові» (Рим. 12:1). Єдність і гідність покликання хрещення передують будь-якій диференціації в служінні. Другий Ватиканський Собор, власне, стверджує, що «хоча вони відрізняються один від одного за сутністю, а не лише за ступенем, спільне священство вірних і ієрархічне священство все ж пов'язані між собою: кожне з них у свій особливий спосіб участі в єдиному священстві

¹⁶⁸ Pope John Paul II. *Apostolic Exhortations*. Trivandrum: Carmel International Publishing House, 2005. P. 36.

¹⁶⁹ Папа Франциск. Промова до семінаристів і новаків з різних країн світу з нагоди Року віри (6 липня 2013): *Insegnamenti* I/2 (2013), С. 13.

¹⁷⁰ Sacred Congregation for Religious and Secular Institutes. «*Renovationis Causam*». No.4, *L' Osservatore Romano* (13 February 1969): P. 7.

¹⁷¹ Догматична Конституція Другого Ватиканського Собору про Церкву «*Lumen Gentium*», 9 // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 83.

Христа»¹⁷². Таким чином службове священство розуміється, як за його власною специфічною природою, так і за його біблійними та богословськими основами, як служіння на славу Богу та братам і сестрам у їхньому священстві хрещення.

Кожен віруючий помазаний Святим Духом і бере активну участь у місії Церкви відповідно до своїх власних харизм. Водночас правдою є й те, що «той самий Господь встановив служителів серед Своїх вірних, щоб об'єднати їх разом в одне тіло, в якому «не всі члени виконують однакову функцію» (Рим. 12:4).¹⁷³

Як член святого Народу Божого, священник покликаний розвивати свою служительську ревність, виконуючи свою душпастирську відповідальність зі смиренням як авторитетний лідер, учитель Слова і служитель таїнств, плідно практикуючи своє духовне батьківство.¹⁷⁴

Отже, майбутніх священників слід виховувати так, щоб вони не стали жертвами «клерикалізму» і не піддалися спокусі моделювати своє життя на пошуках народного консенсусу. Це неминуче призведе до того, що вони не зможуть виконувати своє служіння як лідери громади, що спонукатиме їх думати про Церкву як про просто людський інститут.

З іншого боку, священниче рукоположення, яке зробило його провідником народу через злиття Святого Духа через покладення рук єпископом, не повинно спонукати його «панувати» над отарою (1 Пет. 5:3). Священниче покликання починається з дару Божої благодаті, який потім запечатується в таїнственому рукоположенні. Цей дар виражається з часом через посередництво Церкви, яка кличе і посилає від імені Бога. Одночасно особиста реакція розвивається через процес, який починається з усвідомлення отриманого дару і поступово дозріває за допомогою священничої духовності, поки не стане стабільним способом

¹⁷² Догматична Конституція Другого Ватиканського Собору про Церкву «*Lumen Gentium*», 9 // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 84.

¹⁷³ Stewart, Cynthia. *Why the Second Vatican Council Really is That Important*. Saint Mary's Press, 2012. P. 238.

¹⁷⁴ Sacred Congregation for Religious and Secular Institutes. «*Renovationis Causam*». No.4, *L' Osservatore Romano* (13 February 1969): P. 8.

життя, зі своїми обов'язками та правами, і конкретна місія, прийнята висвяченим.¹⁷⁵

Священники, які уподібнені до Христа, Голови і Пастиря беруть участь у Його єдиному священстві та спасительній місії як співробітники єпископів. У такий спосіб вони є видимими знаками милосердної любові Отця в Церкві та у світі. Ці характеристики особи Христа допомагають нам краще зрозуміти службове священство в Церкві. Під проводом Святого Духа вони надихають і направляють формацію семінаристів, щоб вони могли бути уподібненими до Христа своїм зануренням у таємницю Трійці.¹⁷⁶

Послання до Євреїв представляє священство Христа як вираження Його місії для всіх людей. Перша якість, яка характеризує Христа як справжнього Первосвященника, це його виняткова близькість як до Бога, так і до людства.¹⁷⁷ Правдивий Бог і правдива людина, Христос у любові реалізував реальність, яка Йому передувала: священство (Євр. 7:1-28), завіт (8:1-9:28), жертву (10:1-18).

Той, хто віддає своє власне життя в жертву, представляє себе як Добрий Пастир⁶⁰, який прийшов зібрати разом розпорошених овець дому Ізраїля і привести їх до кошари Царства Божого (Мт. 9:36; Мр. 6:34). Цим образом, який широко використовується в історії спасіння, Христос відкриває, що Бог є тим, хто збирає, супроводжує, слідує за Своїм стадом і піклується про нього. Тут ми бачимо образ Бога-Пастиря, який ділить наше життя аж до того, що бере на себе наші страждання і нашу смерть.¹⁷⁸

Ісус, Син Божий, прийняв стан раба аж до смерті (Фил. 2:6-8). Перед смертю на хресті Він омив ноги своїм учням, наказавши їм робити те саме (Йо. 13:1-17). Зв'язок між священничим служінням і місією Христа видається особливо яскравим у світлі так званої четвертої пісні про страждаючого слугу

¹⁷⁵ Декрет Другого Ватиканського Собору про служіння і життя пресвітерів «*Presbyterorum Ordinis*» // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 467.

¹⁷⁶ Sacred Congregation for Religious and Secular Institutes. «*Renovationis Causam*». No.4, *L' Osservatore Romano* (13 Februray 1969): P. 9.

¹⁷⁷ Benedictus VI. «*Ministorum Institutio*», Libreria Editrice Vaticana, 2013. URL: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20130116_fides-per. (дата звернення: 22.09.2024).

¹⁷⁸ Там само.

пророка Ісаї (Іс. 52:13-53:12). Страждаючий слуга прообразує те, що він сам здійснить для людства, співчутливо розділяючи страждання та смерть, аж до віддавання власного життя на хресті (Іс. 53:4-8).¹⁷⁹

Священниче рукоположення вимагає від того, хто його приймає, цілковитої віддачі себе для служіння Божому народові, як образу Христа-Нареченого: «Христос дарував себе Церкві, плід Його любові, описується в термінах того унікального подарунка себе, зробленого нареченим нареченій»¹⁸⁰. Священник покликаний мати в собі ті самі почуття і ставлення, які Христос має до Церкви, яку ніжно любить через виконання служіння. Таким чином, від нього вимагається «бути здатним любити людей новим, щедрим і чистим серцем – зі справжньою відстороненістю, з повною, постійною і вірною відданістю і в той же час з якоюсь «божественною ревністю» (2 Кор. 11:2) і навіть з певною материнською ніжністю».¹⁸¹

Тому священник покликаний формувати себе так, щоб його серце і його життя були уподібнені до Господа Ісуса, стаючи таким чином знаком Божої любові до кожної людини. Будучи тісно з'єднаним з Христом, він зможе: проповідувати Євангеліє і стати знаряддям милосердя Божого; направляти і виправляти; заступатись і дбати про духовне життя ввірених йому вірних; слухати і вітати, а також відповідати на вимоги та глибокі питання нашого часу.¹⁸²

Душпастирство вірних вимагає від священника міцної формації та внутрішньої зрілості. Він не може обмежитися лише демонстрацією «шпону добродетельних звичок», просто зовнішньої та формалістичної покорності абстрактним принципам. Навпаки, він покликаний діяти з великою внутрішньою свободою. Дійсно, від нього очікується, що день за днем він

¹⁷⁹ Vallipalam M. M. Challenges of Initial Formation. *Sanyasa*, 2 (2007): P. 139.

¹⁸⁰ По чину Мелхіседека: *Pastores dabo vobis*. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. С. 331.

¹⁸¹ Vallipalam M. M. Challenges of Initial Formation. *Sanyasa*, 2 (2007): P. 139.

¹⁸² Папа Франциск, Промова до ректорів і студентів папських колегій і резиденцій Риму (12 травня 2014): *L'Osservatore Romano* 108 (14 травня 2014), С. 8.

сприйматиме дух Євангелія завдяки постійній та особистій дружбі з Христом, що спонукатиме його розділяти Його почуття та Його погляди.¹⁸³

Таким чином, зростаючи в любові, майбутній священник повинен прагнути розвинути врівноважену та зрілу здатність вступати в стосунки з ближнім. Справді, він покликаний передусім до основного людського та духовного спокою, який, долаючи будь-які форми самореклами чи емоційної залежності, дозволяє йому бути людиною сопричастя, місії та діалогу. Споглядаючи Господа, Який віддав Своє життя за інших, він зможе щедро і з самопожертвою віддати себе за Народ Божий.¹⁸⁴

Щоб сформуватися в душі Євангелія, внутрішня людина має особливо й віддано дбати про внутрішнє духовне життя, зосереджене головним чином на сопричасті з Христом через Тайни, які відправляються протягом Літургійного року, і живиться особистим молитва і роздуми над натхненним Словом. У тихій молитві, яка відкриває його до справжнього зв'язку з Христом, семінарист стає слухняним дії Духа, який поступово формує його на образ Учителя. Через ці близькі стосунки з Господом і через братерську спільноту семінаристи допоможуть розпізнати і виправити «духовну світськість»: одержимість особистим виглядом, уявну теологічну чи дисциплінарну впевненість, нарцисизм і авторитаризм, намагання домінувати над іншими, просто зовнішню і показну заклопотаність Літургією, марнославство, індивідуалізм, нездатність слухати інших і будь-яка форму кар'єризму.¹⁸⁵

Натомість вони повинні бути сформовані в простоті, тверезості, спокійному діалозі та автентичності. Як учні школи Учителя, вони повинні навчитися жити і діяти з пастирською любов'ю, яка впливає з того, щоб бути «слугами Христа і доморядниками Божих таємниць» (1. Кор. 4:1).

Священича формація – це шлях перетворення, який оновлює серце і розум людини, щоб вона могла «розпізнати, що є воля Божа, що добре, приємне

¹⁸³ Vallipalam M. M. Challenges of Initial Formation. *Sanyasa*, 2 (2007): P. 140.

¹⁸⁴ По чину Мелхіседека: *Pastores dabo vobis*. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. С. 336.

¹⁸⁵ Папа Франциск. Апостольське повчання Радість Євангелія. Львів: Свічадо, 2014. С. 167.

та досконале» (Рим. 12:2). Дійсно, поступове внутрішнє зростання на шляху формування повинно бути спрямоване головним чином на те, щоб зробити майбутнього священника «людиною проникливості», здатною читати реальність людського життя у світлі Духа. Таким чином він зможе вибирати, вирішувати і діяти згідно з волею Божою.¹⁸⁶

Першою сферою розпізнавання є особисте життя. Необхідно інтегрувати власну особисту ситуацію та історію в духовне життя. Це забезпечить, щоб покликання до священства не було ув'язнено в абстрактному ідеалі, а також не ризикувало звести його до просто практичної та організаційної діяльності, вилученої з сумління особи. Розпізнавати своє життя згідно з Євангелієм означає щодня розвивати глибоке духовне життя, щоб сприймати його та тлумачити з повною відповідальністю, а також зростаючу довіру до Бога, щодня спрямовуючи серце до Нього.¹⁸⁷

Це означає смиренню й безперервно працювати над собою. Він вчиться слухати сумління, яке судить про його рухи, і внутрішні спонукання, які спонукають його дії. Таким чином священник вчиться керувати собою, використовуючи духовні та фізичні сили розуму та тіла. Він схоплює сенс того, що можна робити, а чого краще не робити, або чого не слід робити. Він починає організовувати свою енергію, свої плани та свої обов'язки зі збалансованою самодисципліною та чесним усвідомленням власних меж і можливостей.¹⁸⁸

Цю роботу неможливо виконати задовільно, покладаючись лише на власні людські ресурси. Навпаки, вона головним чином спирається на прийняття дару божественної благодаті, який дає йому змогу перевершити себе, вийти за межі власних потреб і зовнішніх умов, щоб жити у свободі дітей Божих. Це спосіб «погляду всередину» та цілісного духовного бачення, яке спрямовує все його життя та служіння. Таким чином він навчається, як діяти з

¹⁸⁶ Anatharackal M. *Psycho-Spiritual Dimensions of Formation*. Bangalore : Dharmaram Publications, 2001. P. 118.

¹⁸⁷ Папа Франциск. Проповідь на Ювілей священників і семінаристів (3 червня 2016 р.). *L'Osservatore Romano* 126 (4 червня 2016), С. 8.

¹⁸⁸ Fernandes, J.B. *Becoming Christ: A course of Initiation in Christian Life for Junior Seminarians*. Bombay: St. Pius X College, 1989. P.178.

розсудливістю і аналізувати наслідки його дій поза певними обмеженими обставинами, які можуть перешкодити чіткому судженню про речі.¹⁸⁹

Ця дорога бути чесним із самим собою вимагає особливої турботи про внутрішнє життя через особисту молитву, духовне керівництво, щоденний контакт із Словом Божим, споглядання священничого життя в душі віри разом з іншими священниками та єпископом, і всі інші засоби, які допомагають розвивати чесноти розсудливості та правильного судження. На цьому безперервному шляху розпізнавання священник навчиться тлумачити та розуміти власні спонукання, свої дари, свої потреби та свої слабкості, щоб «звільнитися від усіх безладних почуттів і, усунувши їх, шукати та знаходити». волю Божу в упорядкуванні свого життя з огляду на спасіння душі»¹⁹⁰.

Семінаристи повинні особисто супроводжуватися на різних етапах їхнього шляху тими, кому довірено працю формування, кожен відповідно до його належної ролі та компетенції. Метою особистого супроводу є розпізнавання покликання та формування учня-місіонера. Розмови з вихованцями повинні бути регулярними і частими. Таким чином семінарист зможе поступово уподібнюватися до Христа, слухняний дії Духа. Такий супровід повинен об'єднувати всі аспекти людської особистості, навчаючи її слухати, діалогу, справжнього значення послуху та внутрішньої свободи. Завданням кожного форматора, кожного відповідно до його відповідальних обов'язків, є допомогти семінаристові усвідомити свій стан, таланти, які він отримав, і свої слабкості, щоб він міг стати ще більш сприйнятливим до дії. благодаті.¹⁹¹

Необхідним елементом у процесі супроводу є взаємна довіра. Програма формування повинна досліджувати та окреслювати конкретні шляхи, якими цю довіру можна заохочувати та охороняти. Перш за все, слід шукати та підтримувати ті умови, які можуть певним чином створити мирну атмосферу

¹⁸⁹ Denzinger H. Compendium of Creeds and Definitions. Bangalore: ATC, 2010. P. 102.

¹⁹⁰ Anatharackal M. Psycho-Spiritual Dimensions of Formation. Bangalore : Dharmaram Publications, 2001. P. 120.

¹⁹¹ Папа Франциск. Апостольське повчання Радість Євангелія. Львів: Свічадо, 2014. С. 170.

взаємної довіри: братерство, співпереживання, розуміння, здатність слухати та ділитися, а особливо послідовне свідчення життя.¹⁹²

Супровід має бути присутнім від початку шляху формації і протягом усього життя, навіть якщо це потребує інших підходів після висвячення. Серйозне розпізнавання покликання кандидата на початку дозволить уникнути непотрібного зволікання, коли справа доходить до прийняття рішення про придатність до священничого служіння. Це дозволить уникнути підведення кандидата до порогу рукоположення без упевненості в дотриманні необхідних умов.¹⁹³

Форматор повинен проявляти розсудливість, коли йдеться про життя семінаристів. Кожен вихованець повинен володіти людськими, духовними, душпастирськими та професійними здібностями та ресурсами, щоб забезпечити правильний супровід, який є збалансованим і поважає свободу та сумління іншої особи, і який допоможе їй у її людській діяльності та духовному зростанні. Більше того, ті, хто призначений стати форматорами, потребують спеціальної підготовки та великої відданості цій важливій справі. Потрібні форматори, які можуть забезпечити свою повночасну присутність і які, перш за все, є свідками того, як любити і служити Божому народу, беззастережно віддаючи себе Церкві.¹⁹⁴

Здорова педагогіка формації не занедбує уваги до досвіду та динаміки групи, до якої входить семінарист. Життя спільноти протягом років початкової формації має впливати на кожну людину, очищаючи її наміри та змінюючи поведінку її життя, коли вона поступово уподібнюється до Христа. Формування відбувається щодня через міжособистісні стосунки, моменти обміну та обговорення, що призводить до розвитку того «родючого ґрунту», на якому конкретно дозріває покликання.¹⁹⁵

¹⁹² Fernandes, J.B. *Becoming Christ: A course of Initiation in Christian Life for Junior Seminarians*. Bombay: St. Pius X College, 1989. P.180.

¹⁹³ Anatharackal M. *Psycho-Spiritual Dimensions of Formation*. Bangalore : Dharmaram Publications, 2001. P. 129.

¹⁹⁴ По чину Мелхіседека: *Pastores dabо vobis*. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. С. 346.

¹⁹⁵ Denzinger H. *Compendium of Creeds and Definitions*. Bangalore: ATC, 2010. P. 116.

Таке середовище громади сприятиме майбутнім стосункам з єпископом, братами у священстві та вірними. Досвід спільного життя є цінним елементом, яким не можна нехтувати у формуванні тих, хто в майбутньому буде покликаний виявляти справжнє духовне батьківство у довірених їм громадах. Кожен кандидат, який готується до служіння, зобов'язаний ще глибше прагнути до сопричастя.¹⁹⁶

Дух сопричастя вкорінений у тому факті, що Церква, як народ, об'єднаний Христом, покликана жити сильним досвідом спільного життя, як це було від початку. Справді, слід пам'ятати, що після священничого рукоположення священники «об'єднані між собою в тісному сакраментальному братерстві» і «в окремих єпархіях священники утворюють одне священство під своїм власним єпископом». Завдяки рукоположенню священник стає частиною родини, батьком якої є єпископ.¹⁹⁷

У Церкві, яка є «домом і школою сопричастя» і яка «черпає свою єдність з єдності Отця, Сина і Святого Духа», священник покликаний бути «людиною причастя». Отже, зв'язки, які створюються в семінарії між форматорами та семінаристами, а також між самими семінаристами, повинні бути позначені почуттям батьківства та братерства.¹⁹⁸

Насправді братерство плекається духовним зростанням, яке потребує постійних зусиль для подолання різних форм індивідуалізму. Братерські стосунки «не можна залишити напризволяще, випадковим обставинам», це радше свідомий вибір і постійний виклик.¹⁹⁹

Спільнота семінарії – це справді родина, відзначена атмосферою, що сприяє дружбі та братерству. Такий досвід допоможе семінаристу в майбутньому краще зрозуміти вимоги, динаміку, а також проблеми родин, довірених його душпастирській опіці. У цьому відношенні було б добре, щоб

¹⁹⁶ Congregation for Catholic Education. «Spiritual Formation in Seminaries». Vatican Circular Letter (06 January, 1980), P. 1.

¹⁹⁷ Fernandes, J.B. *Becoming Christ: A course of Initiation in Christian Life for Junior Seminarians*. Bombay: St. Pius X College, 1989. P.192.

¹⁹⁸ Папа Франциск. Промова до семінаристів і новаків з різних країн світу з нагоди Року Віри (6 липня 2013): *Insegnamenti* I/2 (2013), C. 11.

¹⁹⁹ Denzinger H. *Compendium of Creeds and Definitions*. Bangalore: ATC, 2010. P. 141.

семінарійна спільнота відкрилася на прийом і взаємодію з різними групами, наприклад сім'ями, богопосвяченими особами, молоддю, студентами та бідними.²⁰⁰

Оскільки це має бути постійний досвід учнівства, формація є єдиним і інтегрованим шляхом, який починається в семінарії та продовжується в священичому житті, де воно приймає форму постійної формації. На кожному етапі вона вимагає догляду та уваги. Навіть якщо «велика частина ефективності запропонованого навчання залежить від зрілості та сили особистості тих, кому довірено виховання», потрібно завжди мати на увазі що спочатку семінарист – а згодом священник – «є необхідним і незамінним діячем у власній формації»²⁰¹.

3.3. Критерії та норми плекання покликання до священства

Слід пам'ятати, перш за все, що семінарія, більше ніж будівля, є спільнотою формації, де б вона не була. Отже, єпископи, які вважають можливим заснувати або підтримувати єпархіальну семінарію, ретельно оцінивши обставини, пов'язані з церковною ситуацією, повинні взяти до уваги потребу в достатній кількості покликань і вихованців, щоб забезпечити формувальну спільноту, а також кількість викладачів, здатних запропонувати якісну освіту.²⁰²

На особливу увагу заслуговують семінаристи, направлені продовжувати навчання в інституті, відмінному від їхньої власної семінарії. У цьому випадку єпархіальний єпископ повинен переконатися, що вони належать до правдивої формаційної спільноти. Він повинен старанно уникати ситуації, коли

²⁰⁰ Denzinger H. Compendium of Creeds and Definitions. Bangalore: ATC, 2010. P. 159.

²⁰¹ По чину Мелхіседека: Pastores dabo vobis. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. С. 348.

²⁰² Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

семінарист або невелика група кандидатів проживає в приватному житлі, де неможливо належним чином розвивати духовне чи спільнотне життя.²⁰³

Семінарист, який на законних підставах проживає поза Семінарією, має бути довіреним його єпархіальним Єпископом відповідному священнику, який старанно дбатиме про його духовне формування та дисципліну.²⁰⁴

«Церква має право перевіряти придатність майбутніх священників, у тому числі за допомогою медичної та психологічної науки». Єпископ відповідає за прийом до семінарії; за допомогою спільноти вихованців він має оцінити людські, моральні, духовні та інтелектуальні якості кандидатів, їх фізичне та психологічне здоров'я та їхні правильні наміри. У цьому сенсі слід брати до уваги вказівки щодо використання експертів із психологічних наук разом із ситуаціями переведення з іншої семінарії чи інституту формації. Загалом, «початковий відбір кандидатів з огляду на їх вступ до семінарії має бути ретельним, оскільки семінаристи, продовжуючи свій шлях до священства, нерідко розглядають кожен етап як наслідок і продовження цього першого кроку».²⁰⁵

З моменту вступу до семінарії семінарист зобов'язаний показати, що його стан здоров'я є сумісним з майбутнім виконанням служіння, згідно з відповідними нормами, виданими Конференціями Єпископів і включеними до кожного Ratio Nationalis²⁰⁶. Зокрема, він повинен представити результати загального медичного огляду як гарантію «здорової та міцної конституції», а також будь-яку документацію щодо захворювань, перенесених операцій або спеціального лікування, яке було необхідним у минулому. Лише єпископ і ректор єпархіальної семінарії можуть мати доступ до інформації, що міститься

²⁰³ Congregation for Catholic Education. «Formation in Celibacy». Origins, Vol 4: No.5, (June 1974), P. 72.

²⁰⁴ Congregation for Catholic Education. «Spiritual Formation in Seminaries». Vatican Circular Letter (06 January, 1980), P. 1.

²⁰⁵ Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

²⁰⁶ Документ, що регулює підготовку майбутніх священників у семінарії у конкретній країні.

в цій документації, і будь-яке її розголошення регулюється відповідно до цивільного та церковного законодавства, що діє в кожній країні.²⁰⁷

У зв'язку з цим слід уважно взяти до уваги те, що встановлено Конгрегацією Доктрини Віри щодо розважливої та індивідуальної оцінки тих, хто страждає на целіакію, або страждає на алкоголізм чи інші аналогічні захворювання.²⁰⁸

Як правило, до семінарії не будуть прийняті кандидати, які страждають на будь-яку патологію, явну чи приховану (наприклад, шизофренія, параноя, біполярний розлад, парафілія тощо), яка може підірвати свободу суджень особи. і, отже, його здатність взяти на себе обов'язки покликання та служіння.²⁰⁹

У цій сфері тема звернення до експертів із психологічних наук у сфері формування для рукоположеного служіння вже була розглянута в минулому Церквою та Святим Престолом. Внесок психологічних наук, як правило, показав значну допомогу вихованцям, оскільки вони відповідають за розпізнавання професії. Цей науковий внесок дозволяє краще пізнати характер та особистість кандидатів, а також дає можливість більш відповідним чином пристосувати формування до потреб особистості: «Корисно, щоб ректор та інші вихованці могли розраховувати на співпрацю фахівців з психологічних наук»²¹⁰.

Враховуючи делікатність завдання та особливий характер формування для священичого служіння, вибір таких експертів має бути зроблений обережно та виважено: «Отже, слід мати на увазі, що ці експерти, крім того, що вирізняються своєю здоровою фізичною і духовна зрілістю, мають надихатися антропологією, яка відкрито поділяє християнське бачення людської особистості, сексуальності, а також покликання до священства та celibату.

²⁰⁷ Congregation for Catholic Education. «Spiritual Formation in Seminaries». Vatican Circular Letter (06 January, 1980), P. 2.

²⁰⁸ Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

²⁰⁹ Congregation for Catholic Education. «Directives concerning the Preparation of Seminary Educators». Origins, Vol. 23: No. 32 (January 1994): P. 558.

²¹⁰ Там само. P. 559.

Таким чином, їхні інтервенції можуть брати до уваги таємницю людини в її особистому діалозі з Богом, згідно з баченням Церкви»²¹¹.

В атмосфері взаємної довіри та відкритості, яка повинна характеризувати прохання про вступ до семінарії, кандидат-семінарист зобов'язаний повідомити єпископа та ректора семінарії про будь-які минулі психологічні проблеми та будь-яку терапію, яку він отримав, як елемент, щоб оцінити всі інші якості, необхідні для кандидата. У будь-якому випадку доцільно отримати психологічну оцінку, як під час вступу до семінарії, так і згодом, коли це буде корисним для вихованців.²¹²

Необхідно нагадати, що звернення до експерта з психологічних наук можливе лише тоді, коли відповідна особа дала свою попередню, усвідомлену та вільну згоду у письмовій формі. З іншого боку, «кандидат до священства не може нав'язувати своїх особистих умов, але повинен прийняти зі смиренням і вдячністю норми та умови, які ставить сама Церква з боку своєї відповідальності»²¹³. Щоб захистити свою конфіденційність, «кандидат зможе вільно звертатися до експерта, якого або вибирають з-поміж тих, кого зазначають формататори, або вибирають самого кандидата та схвалюють формататори. Відповідно до можливостей, кандидатам має бути гарантований вільний вибір з-поміж різних експертів, які володіють зазначеними якостями»²¹⁴.

Кожного разу, коли спільнота вихователів вважає за потрібне звільнити семінариста в будь-який момент навчання, після консультації з єпископом, має винести рішення та передати його письмово, а копію належним чином зберегти. Воно має надати розумне пояснення, принаймні в короткій формі, але все ж

²¹¹ Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

²¹² Congregation for Catholic Education. «Directives concerning the Preparation of Seminary Educators». Origins, Vol. 23: No. 32 (January 1994): P. 559.

²¹³ Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

²¹⁴ Congregation for Catholic Education. «Directives concerning the Preparation of Seminary Educators». Origins, Vol. 23: No. 32 (January 1994): P. 560.

достатньо чітке, щодо обставин, які призвели до прийняття рішення, разом із узагальненням проведеного розпізнавання.²¹⁵

Загалом, коли когось було відраховано з Семінарії або особа покинула Семінарію та прагне бути знову прийнятою до іншої Семінарії чи Дому Формачії, вона повинна подати письмове прохання до Єпископа, описуючи свій особистий шлях і причини, які призвели до його попереднього звільнення або вихід з іншого інституту освіти.²¹⁶

Ректор Семінарії, до якої особа бажає вступу, не може звільнитися від обов'язку збирати документацію, включно з психологічними оцінками, щодо часу, проведеного в іншому інституті формації. Загалом, це делікатні ситуації, які вимагають подальшої ретельної розбірливості з боку вихователів і найбільшої розсудливості, перш ніж таку особу можна буде прийняти.²¹⁷

Шляхом точного та уважного розгляду єпископ «з розважливим завчасним обдумуванням і шляхом перевірки має встановити, що кожен із кандидатів придатний до священства та повністю відданий життю згідно з вимогами католицького священства. Він ніколи не повинен діяти поспішно в такому делікатному питанні, а в невизначених випадках він повинен відкласти надання свого схвалення, доки не буде розсіяна кожна тінь сумніву щодо придатності кандидата»²¹⁸.

Перед уділенням священного рукоположення необхідно також переконатися, що встановлений період формації завершено, що кандидат володіє необхідними людськими та духовними якостями, чи немає жодних перешкод чи порушень, чи отримано необхідні Таїнства, і що духовні вправи були виконані, як того вимагає рукоположення.²¹⁹

Як відомо, єпископ несе остаточну та остаточну канонічну відповідальність за покликання до сану. Проте він має моральний обов'язок з

²¹⁵ Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

²¹⁶ Congregation for Catholic Education. «Formation in Celibacy». Origins, Vol 4: No.5, (June 1974), P. 73.

²¹⁷ Congregation for Catholic Education. «Spiritual Formation in Seminaries». Vatican Circular Letter (06 January, 1980), P. 2.

²¹⁸ Congregation for Catholic Education. «Formation in Celibacy». Origins, Vol 4: No.5, (June 1974), P. 74.

²¹⁹ Congregation for Catholic Education. Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).

найбільшою увагою розглянути остаточну оцінку спільноти вихованців, сформульовану ректором, який об'єднує плоди того, що було пережито протягом кількох років формування.²²⁰

Єпископ не повинен призначати дату дияконських свячень і не повинен дозволяти готуватися до святкування дияконату, поки він не переконається, що всі необхідні навчання виконано правильно, тобто кандидат дійсно склав усі іспити, які вимагає навчальний план філософсько-теологічних студій.²²¹

Єпископ, беручи до уваги оцінку наставників, за своїм розсудливим розсудом має подбати про допуск кандидата до рукоположення або висловити йому відмову. Доречно, щоб Єпископ висловив своє рішення у формі декрету, подавши принаймні в стислій формі причини того, що він вирішив.

Аналіз практичного впровадження рішень II Ватиканського Собору щодо плекання священичого покликання у Католицькій Церкві показує, що соборові постанови стали основою для осучаснення та поглиблення формаційних підходів.

Розпізнавання покликання до священства є комплексним процесом, який вимагає тісної співпраці кандидата, духовних наставників і церковної спільноти. Особливий наголос робиться на духовному супроводі, якому сприяє глибока молитва, досвід участі у літургійному житті та відкритість до Божої волі.

Формування священичої ідентичності має охоплювати всі аспекти людської особистості: духовний, інтелектуальний, емоційний і пасторальний. Організація навчально-формаційного процесу, побудована на принципах Собору, передбачає інтеграцію богословської освіти, душпастирської практики та глибокого розуміння ролі священника як служителя спільноти.

Загалом, практичний вимір рішень II Ватиканського Собору щодо священичого покликання виявляє прагнення Церкви не лише зберегти традиційні цінності, але й оновити методи, враховуючи виклики сучасності. Це

²²⁰ Congregation for Catholic Education. «Formation in Celibacy». Origins, Vol 4: No.5, (June 1974), P. 74.

²²¹ Congregation for Catholic Education. «Spiritual Formation in Seminaries». Vatican Circular Letter (06 January, 1980), P. 2.

забезпечує формування духовно зрілих, освічених і пасторально компетентних священників, готових служити Церкві та суспільству.

3.4. Виховання священичого покликання в Українській Греко-Католицькій Церкві

Виховання священичого покликання в Українській Греко-Католицькій Церкві (УГКЦ) є багатограним і тривалим процесом, що має на меті сформувати особистість, яка стане гідним служителем Божого люду. Цей процес охоплює духовний, інтелектуальний, пасторальний і людський розвиток. В умовах сучасних викликів Церква продовжує дотримуватися своєї багатовікової традиції, одночасно вдосконалюючи методи та підходи до формування священників.²²²

Процес виховання священичого покликання починається з етапу розпізнання. Цей етап є фундаментальним, адже саме тут майбутній кандидат повинен усвідомити своє покликання до священства. На цьому рівні важливу роль відіграють парафіяльні священники, які, спостерігаючи за молоддю, можуть розпізнати ознаки покликання.

Важливим аспектом є допомога молодим людям у виборі між одруженим і неодруженим станом священства. Такий вибір вимагає духовного розпізнання, молитовного життя і консультування з духовними наставниками. Церква підкреслює, що вибір повинен бути зроблений до прийняття Таїнства Священства, аби уникнути невизначеності в подальшому служінні.²²³

²²² Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ. URL: <https://ugcc.ua/curia/pastoral-council/patriarchal-commission-for-the-clergy/>. (дата звернення: 12.12.2024).

²²³ Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ з нагоди закінчення Року християнського покликання з наголосом на священиче покликання 2009 року. Синод Єпископів УГКЦ. Київ, 2009. URL: <https://docs.ugcc.ua/193/> (дата звернення: 13.12.2024).

Центральним етапом у формуванні майбутнього священника є навчання в семінарії. Семінарія стає тим місцем, де відбувається інтенсивна духовна, академічна та пасторальна підготовка. УГКЦ має кілька провідних духовних семінарій, зокрема в містах Львів, Івано-Франківськ, Дрогобич та ін. Програма навчання складається з богословських дисциплін, таких як догматичне богослов'я, моральне богослов'я, Святе Письмо, літургіка, а також курси з психології, педагогіки та комунікацій.²²⁴

У духовному аспекті велика увага приділяється молитовному життю, яке включає щоденну Літургію, молитви Церковного правила та час для особистих роздумів. Під час навчання формуються не лише богословські знання, але й пасторальні навички, такі як уділення Таїнств, духовне керівництво, катехизація та служіння потребувачим.

Завершення семінарійного навчання не означає завершення процесу формації. Постійна формація є важливим елементом священничого життя, адже священник повинен невпинно вдосконалювати свої знання, навички та духовний стан. Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ організовує реколекції, навчальні семінари та курси підвищення кваліфікації для діючих священників. Така формація спрямована на те, щоб священники були готові відповідати на сучасні виклики та потреби вірних.²²⁵

Єпископи, духівники та викладачі семінарій відіграють ключову роль у процесі виховання священничого покликання. Єпископ, як головний душпастир єпархії, відповідає за нагляд над вихованням майбутніх священників, забезпечуючи відповідність програми формації потребам Церкви.

Духівники надають майбутнім священникам духовну підтримку, спрямовуючи їх у розпізнанні Божої волі в їхньому житті. Вони також допомагають розвивати чесноти, які є основою священничого служіння: покора, милосердя, терпеливість і любов до ближнього. Важливу роль відіграє також

²²⁴ Івано-Франківська духовна семінарія. URL: <https://ifds.if.ua/> (дата звернення: 13.12.2024).

²²⁵ Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ з нагоди закінчення Року християнського покликання з наголосом на священниче покликання 2009 року. Синод Єпископів УГКЦ. Київ, 2009. URL: <https://docs.ugcc.ua/193/> (дата звернення: 13.12.2024).

спільнота семінаристів, яка стає середовищем взаємної підтримки та духовного зростання.

Сучасний світ ставить перед священниками низку викликів. Швидкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація, секуляризація та моральна криза в суспільстві вимагають від священників нових підходів до душпастирства. УГКЦ прагне адаптувати підготовку священників до цих реалій, зберігаючи вірність своїй духовній традиції.²²⁶

Зокрема, Патріарша комісія у справах духовенства розробляє програми місійного виховання, які допомагають священникам краще розуміти потреби своїх вірних. Водночас семінарії активно впроваджують курси з медіакомунікацій, щоб підготувати священників до ефективної праці в інформаційному просторі.

Виховання священничого покликання в УГКЦ є складним і багатогранним процесом, який охоплює різні аспекти життя майбутнього священника. З одного боку, воно базується на багатовіковій традиції Церкви, з іншого – враховує сучасні виклики та потреби. Завдяки цьому підходу Церква забезпечує підготовку священників, які здатні ефективно служити Божому народові в умовах сьогодення.

²²⁶Підготовка кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві з урахуванням викликів та особливостей сучасної культури. Київ, 2021. URL: https://docs.ugcc.ua/1537/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.12.2024).

ВИСНОВКИ

Магістерська робота була присвячена комплексному аналізу священничого покликання, його біблійних основ, розвитку у ранньохристиянській традиції, а також впливу рішень II Ватиканського собору на формування сучасного підходу до підтримки та розвитку покликань. Дослідження дозволило отримати низку важливих теоретичних та практичних висновків.

Священнє покликання у Біблії постає як унікальний дар Бога, що реалізується через служіння Йому та народу.

Старозавітне священство базується на принципах спадковості, ритуальної чистоти та повного присвячення священників своїй місії. Левитське священство є прикладом організованої системи, яка забезпечувала духовне керівництво вибраного народу, підкреслюючи важливість дотримання Закону та обрядової дисципліни.

Новозавітна концепція священства робить акцент на особистому покликанні, яке виходить за межі обрядової традиції. Ісус Христос як Великий Первосвященник здійснює досконале священство, що не обмежується храмом чи жертвами, а пропонує оновлену духовну реальність. Важливою рисою новозавітного священства є участь усіх вірних у священничій місії через таїнство Хрещення.

Розвиток священства у I столітті християнства показує, як рання Церква інтегрувала старозавітні традиції в нові богословські концепції. Священство розуміється як служіння громаді, засноване на проповіді, пастирській опіці та літургійному служінні. Особливий акцент зроблено на харизматичних аспектах служіння, коли покликання підтверджується внутрішньою благодаттю та життям у Святому Дусі.

Рішення II Ватиканського собору стали ключовим етапом оновлення теології священничого покликання, оскільки Собор адаптував богословські концепції до умов сучасного світу.

Слово Боже у священничому служінні отримало нове значення. Собор визначив, що священник не тільки служитель літургії, а й носій та передавач Божого Слова. Документ *Dei Verbum* наголошує на тому, що проповідь має бути доступною, змістовною та адаптованою до запитів сучасного суспільства.

У декреті *Presbyterorum ordinis* Собор заклав концепцію священника як багатовимірного служителя. Він виконує три основні функції: пастиря, що веде свою паству; вчителя, який навчає громаду у вірі; і служителя літургії, що приносить святі дари.

Особлива увага приділена священницькій ідентичності: священник має бути не лише провідником віри, а й прикладом моральності, духовного життя і відкритості до змін у суспільстві. Рішення Собору спонукають до оновлення підходу до пастирського служіння, зокрема у контексті соціальної справедливості, міжрелігійного діалогу та сучасної етики.

Плекання священничих покликань є важливою частиною діяльності Церкви, яка базується на духовному розпізнанні, формації та підтримці кандидатів.

Розпізнавання покликань у сучасному світі вимагає інтеграції традиційних підходів з новими практиками. Духовні наставники повинні звертати увагу на внутрішнє покликання, готовність кандидата до служіння та відповідність його морально-етичних рис вимогам священства.

Формація священників стала систематизованим процесом, який охоплює навчання у семінаріях, духовний супровід, пастирську практику та соціальну інтеграцію. II Ватиканський собор закликав до глибшого поєднання академічного богослов'я та практичної душпастирської діяльності.

Критерії та норми плекання покликань враховують виклики сучасності, серед яких секуляризація, соціальна нестабільність і глобалізація. Підготовка майбутніх священників включає акцент на їхній здатності адаптуватися до

різних культурних середовищ, відповідати на потреби громади та виконувати місію Церкви у світі.

Робота показала, що священиче покликання залишається актуальним і необхідним елементом церковного життя.

Історична перспектива дозволяє глибше зрозуміти еволюцію священства та врахувати ці уроки для сучасної душпастирської практики. Рішення II Ватиканського собору створили основу для інтеграції традиційного та сучасного підходів у пастирському служінні.

Практичні аспекти плекання покликань демонструють, що якісна формація священників потребує постійного оновлення та врахування потреб часу.

Аналіз впливу формаційних програм у різних регіонах світу на ефективність плекання покликань. Вивчення ролі міжрелігійного діалогу та соціальної роботи в служінні сучасного священника. Розробка нових методик духовного супроводу для підтримки священичої ідентичності у секуляризованому суспільстві.

Таким чином, священиче покликання є багатовимірним феноменом, який об'єднує богословську глибину, історичну традицію та практичну діяльність. Рішення II Ватиканського собору дозволяють адаптувати це покликання до умов сучасного світу, забезпечуючи розвиток Церкви та її місії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валько В. Первісне християнство. Львів : Місіонер, 1997. 175 с.
2. Геллей Г. Біблійний довідник Геллея / пер. Фесенко М., ред. Зубович М. Торонто, 1991.
3. Декрет Другого Ватиканського Собору про служіння і життя пресвітерів «Presbyterorum Ordinis» // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Деркери, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 449-498.
4. Джонсон П. Історія євреїв / перекл. з англійської О. Мокровського. Київ, 2000.
5. Догматична Конституція Другого Ватиканського Собору про Боже Об'явлення «Verbum Dei» // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Деркери, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 311-332.
6. Догматична Конституція Другого Ватиканського Собору про Церкву «Lumen Gentium», 9 // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, Деркери, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. С. 75-170.
7. Завійський Р. Бути світлом і сіллю: про 4 основні акценти нової апостольської конституції Veritatis Gaudium. Львів: УКУ, 2018. URL:https://ucu.edu.ua/news/buty-svitlom-sillyu-pro-4-osnovni-aktsenty-novoyi-apostolskoyi-konstytutsiyi-veritatis-gaudium/?utm_source=chatgpt.com(дата звернення: 18.12.2024).
8. Івано-Франківська духовна семінарія. URL:<https://ifds.if.ua/>(дата звернення: 13.12.2024).
9. Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / Святослав Кияк. Жовква : Місіонер, 2011. 304 с.
10. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. 344 с.

- 11.Ланглуа А та ін. Святе Письмо в єврейській культурі / пер. с фр. Борисюк З., Лисюк Н. Київ, 2004.
- 12.Мензійс В.В. Розуміння часів Христа / перекл. з англійської Ф. К. Смольчук. Торонто, 1991
- 13.Підготовка кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві з урахуванням викликів та особливостей сучасної культури. Київ, 2021. URL: https://docs.ugcc.ua/1537/?utm_source=chatgpt.com(дата звернення: 13.12.2024).
- 14.Папа Франциск, Промова до ректорів і студентів папських колегій і резиденцій Риму (12 травня 2014): *L'Osservatore Romano* 108 (14 травня 2014), С. 8.
- 15.Папа Франциск. Апостольське повчання Радість Євангелія. Львів: Свічадо, 2014. 224 с.
- 16.Папа Франциск. Промова до семінаристів і новаків з різних країн світу з нагоди Року віри (6 липня 2013): *Insegnamenti I/2* (2013), С. 11-13.
- 17.Папа Франциск. Проповідь на Ювілей священників і семінаристів (3 червня 2016 р.). *L'Osservatore Romano* 126 (4 червня 2016), С. 8.
- 18.Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ з нагоди закінчення Року християнського покликання з наголосом на священиче покликання 2009 року. Синод Єпископів УГКЦ. Київ, 2009. URL: <https://docs.ugcc.ua/193/>(дата звернення: 13.12.2024).
- 19.Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ. URL: <https://ugcc.ua/curia/pastoral-council/patriarchal-commission-for-the-clergy/>. (дата звернення: 12.12.2024).
- 20.По чину Мелхіседека: *Pastores dabo vobis*. Довідник для служіння та життя священників. Дар пресвітерського покликання. Львів: Свічадо. 479 с.
- 21.Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко; повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2008. Ч. 1 : Старий Завіт. 1126 с. ; Ч. 2 : Новий Завіт. 350 с.

22. Anatharackal M. *Psycho-Spiritual Dimensions of Formation*. Bangalore : Dharmaram Publications, 2001.
23. Anderson B. *The living Word of the Old Testament*, New York, 1966.
24. Araszczuk S., *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II*. Opole, 2007.
25. Bauer W., Arndt W. F., Gingrich F. W. *A Greck-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature*. Chicago ,1958.
26. Bellitto C. *The General Councils: A History of the twenty-one councils from Nicaea to Vatican II*. New York: Paulist Press, 2002.
27. Benedictus VI. «Ministrorum Institutio», Libreria Editrice Vaticana, 2013. URL: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20130116_fides-per. (дата звернення: 22.09.2024).
28. Brillet G. *Meditations on the Old Testament*, New York, 1961.
29. Cichy S. Wychowanie liturgiczne w Konstytucji o Liturgii świętej i dokumentach posoborowych, w: S. Koperek (red.), *Euentes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*. Kraków, 1993. S. 173-189.
30. Congar Y. *Le concile de Vatican II. Son Église, peuple de Dieu et corps du Christ*. P.: Beauchesne, 1984.
31. Congregation for Catholic Education. «Directives concerning the Preparation of Seminary Educators». *Origins*, Vol. 23: No. 32 (January 1994): P. 558-560.
32. Congregation for Catholic Education. «Formation in Celibacy». *Origins*, Vol 4: No.5, (June 1974), P. 72-75.
33. Congregation for Catholic Education. «Spiritual Formation in Seminaries». *Vatican Circular Letter* (06 January, 1980), P. 1-3.
34. Congregation for Catholic Education. *Guidelines for the Use of Psychology in the Admission and Formation of Candidates for Priesthood*. No 8, (2008). URL: www.vatican.va. (дата звернення: 23.09.2024).
35. Congregation for the Clergy. «The Gift of the Priestly Vocation». *L' Osservatore Romano* (December 2016), P. 35-51.

36. Cunningham P. A. Jewish Apostle to the Gentiles. Paul as He Saw Himself. Connecticut, 1986.
37. Cynthia S. Why the Second Vatican Council Really is That Important. Saint Mary's Press, 2012.
38. Dale B. M. Hellenism Dichotomy: Toward a Social History of the Question / Paul and the Judaism // Paul beyond the Judaism/ Hellenism Divide / упоряд. Т. Endberg-Pedersen. London, 2001. С. 29-65.
39. Denzinger H. Compendium of Creeds and Definitions. Bangalore: ATC, 2010.
40. Dunne E. Priestly and Religious Formation. London: Clonmore and Reynolds Ltd, 1957.
41. Fernandes, J.B. Becoming Christ: A course of Initiation in Christian Life for Junior Seminarians. Bombay: St. Pius X College, 1989.
42. Flannery A. Vatican Council II: The Conciliar and Post Conciliar Documents. Mumbai: St. Paul's Publications, 1999.
43. Freedman D. Eerdmans Dictionary of the Bible / associate editors Myers A., managing editor Beck A, Cambridge 2000.
44. Giesel G. Berufung und Lebensform des Priesters, Innsbruck-Wien- -München, 1967. S. 359-366.
45. Hawthorne G. F., Martin R. P. Dictionary of Paul and His Letters. Leicester, 1993.
46. Hoge D. The First Five Years of the Priesthood. Collegeville: Liturgical Press, 2002.
47. Irek W., Cembrowicz P. Eucharystia – tradycja czy teraźniejszość, Wrocław 2008, S. 131-141.
48. Kasprzak D. Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa. *RUCH BIBLIJNY I LITURGICZNY*, 2010. №2. S. 101-126.
49. Kittel G. Theological dictionary of the New Testament. Volume II. Michigan, 1995.
50. Kręcidło J. Kapłaństwo starotestamentowe s kapłaństwo Jezusa Chrystusa. URL: https://saletyni.pl/wp-content/uploads/2021/03/Studia_Salettensia_5-31-54.pdf

(дата звернення: 22.03.2024).

- 51.Liddell H. Scott R. A Greek-English Lexicon. Oxford, 1925.
- 52.Matwiejuk K. Recepja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w diecezjisiedleckiej. Studium liturgiczno-pastoralne. Siedlce, 1999.
- 53.Michael L.J., Putz, J. L.s, eds. Seminary Education in a Time of Change. Indiana: Fides Publishers, 1965.
- 54.Mielcarek J.Komunia pod dwiema postaciami w ustawodawstwie Kościoła Zachodniego. Lublin, 1983.
- 55.Miller M. The Encyclicals of John Paul II. Our Sunday Visitor Publishers, 2001.
- 56.NagySt. Teologia powołania kapłańskiego, «*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*» 25 (1979) z. 2, S. 5-11.
- 57.Olszewski D. Dzieje chrześcijaństwa w zarysie. Krakow, 1996.
- 58.Ożóg E. Powołanie religijne i jego kryteria, «*Collectanea Theologica*» 45 (1975) S. 19-31.
- 59.Peace R.V. Conversion in the New Testament. Paul and the Twelve. Michigan, 1999.
- 60.Pesch O. H. Das Zweite Vatikanische Konzil – Vorgeschichte, Verlauf, Ergebnisse, Nachgeschichte. Würzburg: Echter Verlag, 1993.
- 61.Pierskała R. Pozamszalny kult Chrystusa w Eucharystii w posoborowej reformieliturgicznej. Opole, 2008.
- 62.Pierskała R. Słowo Boże dla dzieci, Adaptacja lekcjonarza do Mszy św.z udziałem dzieci. Opole, 1996.
- 63.Pope John Paul II. Apostolic Exhortations. Trivandrum: Carmel International Publishing House, 2005.
- 64.Rahner K. Inquiries. New York : Herder and Herder, 1964. 462 p.
- 65.Ratzinger J. Church, Ecumenism and Politics: New Esseys in Ecclesiology. Middlegreen: St. Paul Publications, 1988. 278 p.
- 66.Ratzinger J. Die erste Sitzungsperiode des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ein Rückblick. Köln: J.P. Bachem Verlag, 1963.

- 67.Sacred Congregation for Religious and Secular Institutes. «Renovationis Causam». No.4, L '*Osservatore Romano* (13 Februray 1969): P. 6-9.
- 68.Schultz S. The Old Testament speaks, San Francisco, 1997.
- 69.Servigny G. La Théologie de l'Eucharistie dans le concile Vatican II. Paris: Editions Téqui, 2000.
- 70.Soards M. L. The Speeches in Acts. Their Content, Context, and Concerns. Kentucky, 1994.
- 71.Stefański J., Instrukcja o liturgicznym wychowaniu w Seminariach w kontekścieaktualnej sytuacji odnowy liturgicznej, *RBL* 35 (1982), nr 2,s. 81-97.
- 72.Szumaska D. Stary Testament, Historia zbawienia, Pallottinum, 1980.
- 73.Thurackal J.T. Psychology of Christian Formation. Bengaluru: Dharmaram Publications, 2022.
- 74.VallipalamM. M. Challenges of Initial Formation. *Sanyasa*, 2 (2007): P. 139-140.
- 75.Vezin J.-M., Villemin L. Les sept défis de Vatican II. Paris: Desclée de Brouwer, 2012.
- 76.Wassilowsky G. Zweites Vatikanum – vergessene Anstöße, gegenwärtige Fortschreibungen. Freiburg im Breisgau: Herder, 2004.
- 77.Wenzel K. Kleine Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils. Freiburg, Wien: Herder Verlag, 2005.